

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliyê

bîrnebûn

hejmar 74 | 2019

bîrnebûn

ISSN 1402-7488

Tidskriften utkommer 3 nummer per år.

Çar mehan carekê derdikeve.

Utges av Apec Förlag AB

hejmar 74 | 2019

Ansvarig utgivare: Ali Çiftçi

Editor: Ali Çiftçi, Seyfi Doğan, Muzaffer Özgür

Koma hevkarên vê hejmarê

Ali Çiftçi, Adem Özgür, Arvîn Berchemî, Amed Tigrîs,
Bêrivan Keskin, Seyfi Doğan, Hızır Akbina, Nuh Ateş,
Mem Xelikan, Muzaffer Özgür, Mehtab Îdelî,
Perin M. Esmeroglu, İbrahim Korkmaz, Mûlla Evindar,
Xizan Şilan, Dr Mikailî, Yıldız Karagöz, Zeki Ozmen

Adress

Navnîşana li Swêdê

Box: 8121,

SE 163 08 Spånga/Sverige

E-post

info@apectryck.se

Internet:

www.birnebun.eu

Belavkirin / Distribution:

Ewropa: Muzaffer Özgür

Birnebûn

Postfach 900348, 51113 Köln / Almanyay

Tfn: 0049-172 298 24 51

Türkiye

İstanbul

Selahattin Bulut/Medya Kitapevi

İstiklal Caddesi, Elhamra Pasaj No: 130/6, Beyoğlu

Biha/Pris:

Europa: 5 Euro

Türkiye: 5 TL

Abone ji bo du salan

Swêd: 400 SEK — Almanyay 50 Euro

Welatên din ên Ewropayê: 50 Euro

Numra kontoya li Swêdê:

(Birnebûn) bankgiro: 402-2224

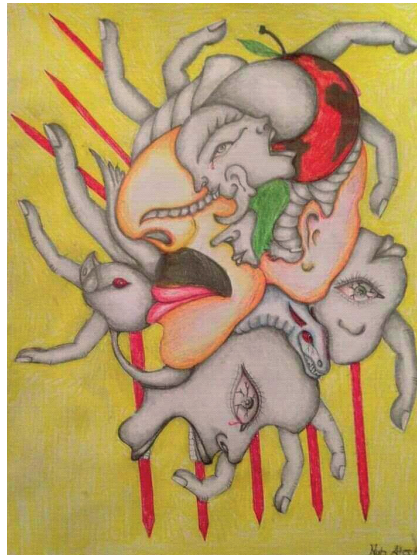
Ji bo aboneyên li derveyî Swêdê

APEC, "Birnebûn" Bankgiro—Stockholm/Sweden

BIC/SWIFT: DABASESX

IBAN: SE23 1200 0000 0123 5020 6874

Çap / Baski: Apec—Tryck AB

Komkujîya Helebçeyê

Wêneyên bergê:

**Koçberî û êş, Selahaddînê Eyyûbî
ji firçeya Nuh Ateş**

Her nivîskar berpîrsê nivîsa xwe ye.

Mafê redaksiyonê heye ku nivîsên ji Birnebûnê re tîn,
serrast û kurt bike. Ger nivîs çap nebin jî, li xwedîyan
nayên vegerandin.

Waqfa Kurdên Anatoliya Navîn li Swêdê û

Komela Ziman li Almanyayê piştgirên kovarê ne.

Naverok

Ji bîrnebûnê 4
Alî Çiftçi	61 "Hesp çêkir"
Mûlla Evîndar
Rêwîtiya dirêj û bi eş 6
Muzaffer Özgür	63 Ji bo bîranîna komkujîya Helebçê
İbrahim Korkmaz
Îskana kurdan li Anatoliyê 9
Dr Mikailî	64 Pêkenok
Hizir Akbina
Kîtêbeka welatê xeribîyê: <i>Rû û Kûr</i> 29
Adem Özgür	65 Quto
Seyfi Dogan
Bêhna bêrîkirinê 34
Arvin Berchemî	67 Mon amour Xelika
Seyfi Dogan
Zozan bêbask ma 37
Yıldız Karagöz	68 Îsak
Seyfi Dogan
Helbest 42
Bêrivan Keskin	69 Çend peyv û gotinên me - 1
Mehtab Îdelî
Gotinên çê 43
Nuh Ateş	80 Çend başî û şaşiyên
Rêbera Rastnivîsînê
Amed Tigrîs
Şivan 49
Mûlla Evîndar	83 Li bajarê Giessenê danasîna
romana Dr. Fikret Yıldız
Zekî Ozmen
Agirê vejîne 59
Xizan Şilan	85 Li benda keskesorê
Perin M. Esmeroglu
Jîyan jan e 60
Mem Xelîkan	

Ji bîrnebûnê

Hilbijartinên şaredariyan li seranserê Turkîyê û li bakurê Kurdistanê di 31ê adarê de çêbûn.

AKP, ji 2002an ve ku desthilatdariya Turkîyê girtiye destê xwe. Di van du hilbijartinên dawî da bi hevbendîya partiya neteweperest MHPê dîsa karibû ji %51dengan werbigirê. Di vê hilbijartinê de AKPê li Îzmir, Îstanbul û Ankarayê nikaribû desthilatdariya şaredariyên werbigirê. Li piranîya şaredariyên bajarên kurdan HDPê karibû bi ser keve. Li Dêrsimê cara yekê ye ku namzedê TKPê, Fatih Mehmet Maçoğlu bû serokê şaredariyê.

Li bajarên Kurdistanê her çiqas zor-darî û bêedeletî hebû jî hilbijêrên kurd piranî dengên xwe ji bo nasnameya xwe dan! Di nav kurdên Anatoliya Navîn de jî tendeseka weng çêbûye.

LI PIRANÎYA WELATÊN EWROPAYÊ di hilbijartinên îsal de partiyên nijadperest-populîst dengên xwe zêde kirin. Yek ji sedemên pêşketina van partîyan ev e; ji Rojhilata Navîn koçberîyeka girseyî di van deh salên dawî de çêbû. Bi hatina van koçberan pîrsa bi cî û war bûyîn, kar peyda kirin û entegrebûyîna de pîrsgirêkên mezin bi xwe re anîn. Ev partiyên nijadperest van pîrsgirêkan ji bo propaganda xwe bi kar tînin. Sebeba piranîya van pîrsgirêkên entegrebûyîna

jî hem ji aliyê welatên ku koçberan werdigrên û hem jî ji aliyê koçberan bi xwe ve derdikevine holê.

Ew welatên ku piranîya koçberan wergirtine divê kanûn, nîzam û destûrên xwe bo herkesî bi kar bînin. Koçberên ku tîna Ewropayê jî divê li gor destûra van welatan tevbigerin.

Şer û bêedeletiya ku li wan welatên ji aliyê aborî, zanist û teknîkê de paşde mane hêdî nikarin pîrsgirêkên hemwelatîyên xwe çareser bikin û ev jî dibe sebeb ku însan li cî û warên nû bigerin bo pêşeroja xwe!

Niha li seranserê welatên Ewropayê pîrçandî û pîrzmanî rastîyek e. Pîrrengîyeke derketîye holê. Wê jî bi xwe re bixwaze an nexwaze hinek pîrsgirêk anîne.

Yek ji mafên hemwelatîyên welatên Ewropayê ya bîngehîn mafê nasname û azadîyê ye. Helbet ev nê wê manê ku kî çî bixwaze li gor dilê xwe dikare bike!

Mafê herkesî heye ku nasnameya xwe, ziman û çanda xwe bizane û pêşve bibe. Herwiha ziman û çanda wî welatî ku lê dijî, bizanibe di nav civata pîrçandî de cîyê xwe bigirê û entegre bibe.

Ji wan koçberên ku van salên dawî hatine û li welatên Ewropayê belavbûne, hinek ji wan bi navê dîn û bawermendîyê xwe bi rêxistinî kirine

û dixwazin li gor bîrûbawerîyên xwe li nav van koçberan sîyaset û propan-da xwe berdewam bikin. Ev jî rê li ber entegrebûna koçberan digirê û herwiha dibe sebebên pîrsgirêkan. Bîrûbawermendî tîşteki pîr şexsî ye! Li welatên pêşketî kes nikare bîrûbawermendîya xwe li ser yekî din ferz bike!

Li van welatên Ewropayê ji bo me kurdan pîr îmkân û derfet hene ku em bikaribin hem zimanê xwe fêr bibin û hem jî nasnameya xwe bizanibin û di nav vê civata pîrrengî de ciyê xwe yê rast bigirên bê ku bikevin bin tesîra hinêkên din wek, ereb, fars û tirk!

HEZKIRÊN KOVARA BÎRNEBÛNÊ, di vê hejmarê de dîsan nivîsên lêkolînî, belgename, çîrok, serpehatî, pekenokî û folklorîk hene. Ji van hinek:

Muzaffer Özgür, bi sernivîsa *Rêwîtiya dirêj û bi êş*, li ser cîvîna hevkarên Bîrnebûnê ya îsal û galaya belgefilmê *Hevalê bargiran-Dr. Nebî Kesen* nivîsiye.

Dr Mikailî ji arşîva Serokwezereta Tirkîyê (*T.C. Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü*) derheqê Îskana kudan li Anatoliyê belgename peyda kirine û herwiha bi şîroveyeke xwe, hinek ji van belgenameyana ji zimanê osmanî daye wergerandin û li gel çend orijînalên belgenameya bi sernivîsa *Îskana kurdan li Anatoliyê* amade kiriye.

Tîştê herî balkêş ê van belgenameyên ji arşîva Turkîyê ev e; bi tarîx

em niha dizanin ku kengê kurdên me hatine Anatoliyayê.

Adem Özgür, hevpeyvînek bi Ali Duran Topuz re li ser kitêba wî ya bi navî *Rû û kûr* ku bi devoka Qoçgîrîyê hatiye nivîsandin, kiriye.

Arvin Berchemî, bi navê *Bêhma bêrikirênê* kurteçîrokek, Yıldız Karagözê bi navê *Zozan bêbask ma*, Berivan Keskinê du helbest, Nuh Ateş bi berdewamiya *Gotinên çê*, Mulla Evîndar du çîrok, yek bi navê *Şivan*, ya din bi navê *Hesp çêkir*, Hızır Akbîna *pêkenok*, Seyfi Dogan li gel sê helbesta bi navê *Quto şeweya şîra Haîku* ya japonî şîrove kiriye.

Mehtap Îdelî bi sernivîsa *Çend peyv û gotinên me* ferhengokek amade kiriye. Me heta herfa Şyê di vê hejmarê de belav kiriye. Berdewamiya fergengokê dê di hejmara bê de bê weşandin. Di vê ferhengokê de pîr gotinên ku li ber windabûyînê ne hatine berhev kirin.

Amed Tîgrîs kitêba *Rêbera Rastnivîsînê* ya Komxebata Kurmancîyê bi çend başî û şaşiyên vê şîrove kiriye. Zekî Ozmen û Perin M Esmeroglu yê kitêba *Li benda keskesorê* dane nasandin. Perin M. Esmeroglu li vê kitêbê hûr û kûr bûye û bi zimanekî xweş naveroke kitêbê daye nasandin.

Bi hêvîya havîneka xweş, bimînin di xêr û xweşîyê de heta hejmara bê!

Ali Çiftçi

Rêwîtîya dirêj û bi êş

Muzaffer Özgür

Edîtor û hevkarên redaksiyona kovara Bîrnebûnê hersal carekê ji bo çend rojan tên cem hev û kar û barê xwe amade dikin. Civîna me ya îsal, sala 2019 an ji bo ku teve galaya bêlgefîlmê **Hevalê Bar Giran – Dr. Nebî Kesen** bibin me civîne xwe di rojên 26– 28 nîsanê de li Hamburgê plan kir. Ji bo ku beşdarîya civîn û gala belgefîlm amadekarîyên me serê salê de destpêkiribû.

Rêwîtîya me ji sê welatan, roja 26 ê nîsanê destpêkir. Kek Ali Çiftçi û Seyfî Dogan ji Swêdê, niviskara me ya hêja Mehtab Îdelî ji Swîsrê hatin bajarê Hamburgê.

Kek Nuh Ateş, emekdara me Ayşegül Kısabacak ji Mainzê û kek Vahit Duran Wetzlarê û kek

Mustafa Mih û Osman Gündoğdu (dost û piştgirê kovarê) ji Berlinê, ez ji Kölnê û kek Dr. Fikret Yıldız jî ji Duisburg hatin.

Em li otêlê, hatin ba hev. Şabûn û serfirazîya hevalan di ronîya çavên wanan de dibirikî. E me got! Ked û karê 22 salan li paş xwe hîştibûn. Çend havalên din jî daxwazkiribûn ku werin civînê lê ji ber hinek astengîyan nekanîbûn werin. Me dizanî ku dilê wanan bi me ra ye.

Êvarê, kek Mehmet Behzatoğlu, Bilal Yıldırım û Îsa Kesen jî teva koma me bûn. Me kûr, dûr û dirêj sohbet kir. Kek Memo bi dil û can em kirin mêvan. Em jî bi hevûdîtina wan kefxwaş bûn.

Roja 27ê nîsanê me li buro-ya kek Memet Behzatoğlu civîna

xwe bi rêvabir. Mala wî ava be, kek Memo her tiştêk; xwarin, vexwarin û buroya xwe ji bo civînê amade kiribû. Me di civînê de li ser gelek mijaran sohbet kir û kar o barê xwe yê pêşerojê plan kir. Bi he-nek, stran, ken em geştiin dawîya civîna xwe.

Dûre em rabûn ketin rêya cîyê ku dokumenter filmê li ser Nebî bi-hata nîşandan.-şanoya Mûtê-.

Hevalê Bar Giran – Dr. Nebî Kesen, 11.9.2012 bi krîza dil ji niş-kava, êvarekê em di nav êş û girî de hîştin û ji nav me koçkir çû.

Bê xatirxastina wî em demekê gi-ran di nav êşan de man, lê jîyan usa bû!

Birayê kek Nebî, Îsa daxwaz kir ku ji bo bîranîn, jîyana wî û kar û barê wî neyê jibirkirin belgefilmekî

amade bike. Li dawîya 2-3 salan bi-ser jî ket.

Derhêner Mehmet Ali Baran bi alîkarîya malbat, hevalên Nebî û kovara me Bîrnebûnê karê xwe bi serkeftin xelas kiribû. Gelek însan beşdarîya belgefilmê bûn.

Lawê Nebî Sherko Kesen, Enver Kesen. Îsa Kesen, derhêner Mehmet Ali Baran. Muzaffer Özgür, Vahit Duran. Hasan Kesen û İsmail Kesen.

Derhêner Mehmet Ali Baran, Mehmet Tanriverdi û Vahit Duran

Pismamên kek Nebî (Hasan û Enver) bi malbatên xwe ve ji Danêmerk hatibûn. Dayika kek Nebî bi êşa giran, çavên şil li rêza pêş rûniştibû. Ji bo dîlîzîya xwe ez çûm ba û min destên wê paç kirin.

Ez kelegirî bûm. Kek Vahîd Duran bername bi rêva bir. Enver Kesen jî bi navê malbata Nebî mêvan silav kirin. Murat Bay û Wilfrid Puhl li ser dîkê çend stran gotin.

Hestirk bûn ava çemê fîratê. Li dawîyê, ji mevana birêz Mehmet Tanriverdi (cîgirê serokê Civata Kurd li Almanyayê) bi navî malbata Nebî derhêner Mehmet Ali Baran xelat kir.

Spas ji bo malbata Nebî Kesen, bi taybetî birayê wî, Îsa Kesen ku matî û manevî piştgirîya dokumentera li ser Nebî kirin!

Spas ji bo hevalên ji Bîrnebûnê; Ayşegül Kısabacak, Vahit Duran û A. Hakan Mih!

Rêwîtiya me berdewam e.

Du kurdên Anatoliyê wek parlamenter ketin meclîsa Danîmarkayê

Halime Oğuz

Lars Aslan Rasmussen

Halime Oğuz ji Konyayê gundê Omera ye û di biçûktiya xwe de hatiye Danîmarkayê. Lars Aslan Rasmussen jî bavê xwe ji kurdên Haymanayê ye û diya wî danîmarkî ye. Em herdu parlamenterên kurd pîroz dîkin û serketina wan daxwaza me ye.

Halime Oğuz ji lîsta Socialistisk Folkeparti û Lars Aslan Rasmussen jî ji Partiya Sosyaldemokrat wek parlamenter hatin hilbijartin.

Li gor belgenameyên arşîva serokwezareta Tirkîyê (T.C. Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü)

Îskana kurdan li Anatoliyê

Dr Mikaîlî

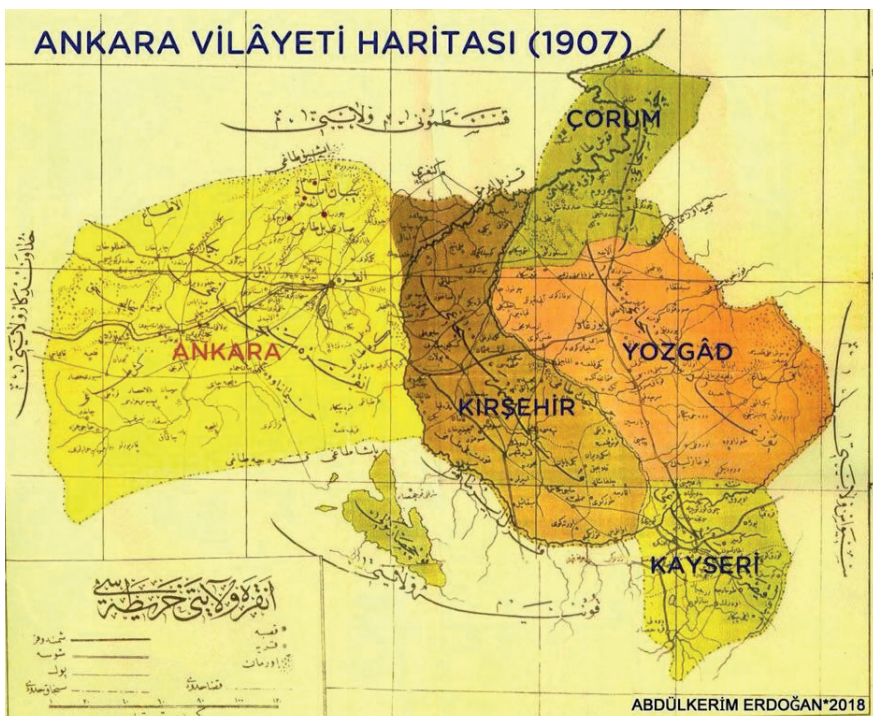
Ew 20 salî zêdetir e, em di kovara Birnebûnê da li ser sedem û tarîxa hatina kurdan a Anatolya Navîn dinivîsin, lêdikolin û nivîsa belav-dikin.

Piraniya wa belgenameyana ji lêkolinvanên tirk, osmanî yan jî ji gerok û lêkolinvanên û ewropî ne.

Bi derketina medya sosyal û internetê ew lêgerîn û lêpîrsîn hîn

jî bi lez bû û avakî nû hilgirt. Pir tiştên ku me jî nedizanîn û haya me jê tunne bûn, di wir da tên weşandinê.

Ew zanînen di vir da jî pir caran çewt û şaş in, hewcedariya hîlbijartinê ne. Lazim e em wana di bêjîngê da derbas kin û dû ra pê bawer bin û biweşînin. Lê dîsa jî heta nika tarîxa hatina me şewlî mawû,

Vilayeta Ankarayê, 1907

zelal nebû bû. Gelo çima? Ji ber çi ew eşkere nedibû? Kê pêşi li vê girtî bû? Yan jî me nedikarî xwe bigîhîjinîn ew zanistiyana, agahîyana?

Gotinek mezina heye, diwê; ku wext nehat, tiştik nabe!

Erê, me pê dizanî yan jî tehmîn dikir ku di arşiv û odayên tarî û nedihat zanîn ya devletê da di derheqa me da, ew koma bi sedhezaran, milyonan de hîn tişt veşartî bin, yan jî çi belge, nivîs, destnivîs hene ji holê hatine rakirin.

Lê derfeteka kete destî me, ra me da ku, devletên mezin û kevn pirr cara tişteki navêjin û wenda nakin!

Tenê di destî xwe da digrên, vedîşêrîn û ku wext, dem hat eşkere dikin, ji kesên wek me ra jî vedikin.

Dereng jî be, nika di derheqa hatina me da hendu hertişt zelal bûn.

Hûn ê niha bipirsin gelo çi bû, çi qewimî ku, ew nika bû?

Guhê me hertim ji bo vê pirsgirekê vekirî bûn. Di nav internetê da em rastî hîn kom û kesan hatin, ku bi esl û koka xwe, binyata xwe va pirr mijûl in. Ji wana hîn kesan bala min kişandin ser belgenamêyên “*Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü*”.

Li ser vê ez ketim wê arşivê. Ew wek derya bû, xezine bû ji bo me.

Wek minak;

Te peyva rişvan, cihanbeyli yan jî mikaili dida wan û di vê malperê da çiqas belgenome di derheqa wana da, di dema osmanîya û Komara Tirkîyê da hene, dida me.

Wana orijînalê vê belgeyê wek wêne/resim kirine wir û li ser jî bi kurtî, kinî çi di tê da heye, le ser çi ye, nivîsandibûn. Me bi vê riyê qasi 200 rûpel ji arşivê kirrî û daxist ser komputera xwe. Lê pirsgerêkek nû derket ber me!

Tenê kurtenasandina wan belgeyena bi tirkîya nû, bi herfên latînî hatibûn nivîsandinê. Belge bi xwe bi herf û elfebeya osmanî bû.

Gelo kî yê vana ji tirkîya osmanî bizivîrînda tirkîya Latînî?

Em bi mehan lê geryan, ji dost û hevalan pirs kir, ji çend kesan ra wek mînak hîn rupel şandin. Lê ew bê encam man. Ên ku digotin; baş e, em ê bikin, nekarîn. Ji ber ku osmanî zimanekî tevlihev e! Ji erebî, farsî, kurdî, tirkî û hîn çend zimanên balkanî çêbûyî.

Li qederê mêze kin, kesên ku *Bîrnebûnê* ji sêrî da heta nika dixwînin û dişopînin yê rind nas bikin, bizanin; lêkolîvanê herî

kevn ê kurdên Anatolya Navîn birêz rehmetî Osman Alabay bû. Canbegekî ji gundî Sînayê Şuşê (Sînanli) bû. Di kovarê da wek Curukî pir nivîsên wî hatin weşandinê.

Keçika wî pîspora zimanî farsî, osmanî, erebî, kurdî û tirkî bû.

Me xwe gihand wê û jê rica kir. Xwadê jê razî, wê dilê me neşikêand, lê soz jî neda ku ew ê baş bizivîne yan na! Ji berku ew karekî bi vî avayî qe nekiri bû. Lê me wek numune çend rûpel ji zimanî osmanî ji wê ra şandin. Û wê ji me ra zivirand, tercûme kir û dîsa şand.

Bi rastî tenê çend navên taybet yên gund, bajar, kesayet an jî êla, nekanî bû, ji xencî wana ew bi serkevtî bû.

Em ê di vir da çend tiştên ku wê heta nika ji me ra tercûme kirine, pêşkeşî we bikin. Lê karê mezin hîn amade dibe. Ku ew qedîya, xelas bû em ê giştika bi hev ra wek kitêbekê bidin çapê. Ez omîdwar im ku bi vê jî çîroka lêgerîna koka me hendi zelal dibe. Hendi çîrok û dîtinên xeyalî, yan jî şaş ji holê radibin.

Ji va belgenamêyana ya herî kevn ku qala sirgûn û îşkana me dike, di sala 1692an da hatiya nivîsandin.

Di vir da padişahî osmaniya ferman ji beg û mirên Diyarbekir û

Rakkayê ra şandiye ku ew kurdên canbegî (Cihanbeyli) û hîn tûrkmenan rakin Rakkayê û li dorberî çemî Feratê bi cîh bikin, ji ber ku ew eşkiyatîyê dikin û nerehetîyê didin gund û bajaran.

Wêngê valiye Diyarbekirê Ali Paşa ye û mutasarrîf (mir, sancak begî) jî Rîşvanzade Mehmet Paşa ye. Reşîyan (rîşvan) e. Yanê sirgûn û iskana canbegan bi alîkariya begekî kurd, begî Rîşvana dane kirinê.

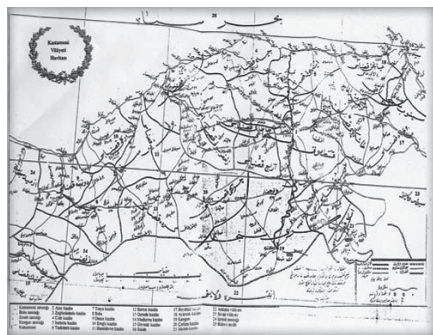
Ew sirgûn hetanî 1855an dajo. Ew piranî bi destî sultanî osmanîya Sultan Mahmud II (1803– 1839) va hatiye meşandinê.

Sultan Abdulmecid jî ew temam kiriye.

Sultan Mahmud II bi reformên xwe va tê naskirinê. Wî xwestîye hukumeta navendî xurttir bike û quvveta mîr û began, ayan û voyvodayan kêmbike.

Sultan Mahmud II kurdên ku hatine sirgunkirinê li Konya, Ankara û sancaxa Viranşehirê li dorberî Çerkeşê bi cîh dike. Navende sancaxa Viranşehirê wêngê bajarê Safranbolu ye. (1811– 1870)

Safranbolu wênge wek Tarakli Borlu tê naskirin û di belgenamêyan da jî wekîna derbas dibe.

1881– 1870 – Xerîta sancaxa Viranşehirê

1900 – Sancaxa Bolu

Husrev Paşa û Îbrahîm Paşa ji bo osmanîyan li wir ew kar kirine.

Ew kes û êl bo pir caran ji cîhê ku hatine surgun kirin direvin û di derheqa wana da jî pirr ferman hene, em ê ji wana yê herî balkêş û zelal ji we ra pêşkeş kin.

Kopya va belgenameyana jî em ê wek numune di vir da biweşînin.

Pîştî ku iskana canbegan û êlên bi wan va girêdane, di bin îdara wana da ne, li dorberî Ankara û

Qonyê qediya, xelas bû, îcar jî reşî û êlên bi wan va girêdayîne tèn bicîh kirin, iskan kirin.

Ew iskana Reşîyan jî dîsa bi alîkariya mîrê canbegan Alişan begê û valîyên Ankara û Qonyayê tê meşandin.

Ew êlên kurd ku bi canbegan va hatine surgun kirin ev navana tê da derbas dibin;

Şeyh Bezeni (di arşivê da bi vî avayî hatina binavkirinê, ne weka îro; şeyhbızınli!).

Di belgenameyan da pir cara navê wana şaş hatine qeydkirin.

Wek numune;

Canbegî: Cihanbeyli,

Hêcibî: Hicvanli, hîcanli, hecvanli

Têrikî: Tûrkanli, tiriganli, tîrkanli

Drêjan: Diricanli, viricanli

Şêxanî, Şêxkî: Şeyhanli, şehanli,

şeyanli, şîğanli

Sînanli: stanli

Sêfikî: Seyfikanli

Keykilli: Geygelli (türkmen)

Navê hin êla jî di arşivan da qet derbas nabe. Wek; vatmanlı, zeyveli, ziveli

Hin êl îro li Anatolyê hene ku di arşivan da tu navên wan derbas nabin. Weka; zirikî, rutî, nasirî, sewêdî, bazikî, modan.

Lê di belgenomeyan da tiştêkî din jî bala me kişand; ji kurda ra kurd yanê bi zimanî osmanî, erebî ekrad hatîbû nivisandinê, ne wekî em ji tarîxa resmî ya li Tirkîyê heta nika nasdikin, wek tirk û turkman!

Mesela hin êlên turkmena ku bi canbegan va hatine surgun kirin, ji îdara canbegîyan nerazîbûna xwe nişan didin û sultanî osmanîyan wana li Bilecikê bi cîh dike, wek geygela.

Ji ber ku me hîn pîraniya wan belgeyana nedane zivirandinê, tercûme kirinê, em ê kurtenîvîsa wana ya bi tirkîya nû û bi kurdîya kurmancî li jêr ji bo we rêz kin.

Me bi zanîtî ew navên ku çewt hatina qeydkirin, wek xwe hiştin.

1– Belge Tarihi:

H–10.10.1125/ M– 1709

Belge özetî: *Rakka'da iskan olunan Kürtlerin iskan mahallerini terkedip eşkiyalık yapmalarının önlenmesi.*

Kurdî: Gere pêşî li kurdên ku li Raqqayê hatine iskan kirinê bîn girtin ku, bila eşkiyatîyê nekin û disa nerevin derên din.

2– Belge Tarihi:

H–10.07.1130/ M– 1714

Belge özetî: *Çorum ahalisinden gerek veririz, gereksede ekrad, türkmen ver-*

sin diyerek ödemediği imdadi seferiye bakiyelerinin eksiksiz olarak tahsilatı.

Kurdî: Alikariya seferiyê ya mayî hewce ye ji gelê Çorumê bê stendin. Xelkê soz dane ku wê bîdin, yan jî dibêjin em nadin bila kurd û tirkman bîdin.

3– Belge Tarihi:

H– 25.06.1133/ M– 1717

Belge özetî: *Rakka'ya iskan edilen Cihanbeyli Ekradı cemaatinden ve Umranlı Ekradından birkaç şahıs Malatya sancağına tabi Şureeli kazasında bir köye göçüp haneye taaruz ve mevali gasp ile zarar ıka eylediklerinden ve asari şeriyelerini de vermediklerinden Rakka da cemaatleri arasında iskanları.*

Kurdî: Ji ber ku ji kurdên canbegî û Imranli çûne li Malatya Şureeli û destavêtina mal û milkîê xelkê û zîrar dane wana, gere ew ji şûna xwe bîn rakirin û li Raqqa'yê bîn iskan kirin.

4– Belge Tarihi:

H–29.02.1173, Miladi: 1757

Belge özetî: *Şekavetleriyle halka zarar veren Çorum sancağındaki Ceymeli grubu, Dosno ve Selmanlı Kürd aşiretlerinin Çorum Kürdünden maadasının eski makarları olan*

Kirşehir, Çukurova ve Mecidöz'ünde iskanları hakkında hüküm.

Kurdî: Ji ber ku komên kurdên ceymeli, dosno, selmanli eşkiyatîyê dikin û zîrê didin xelkê, ji sancaxa Çorumê bên rakirin û dîsa bişînin cihê wan a berê ya kevn li Kirşehir, Çukurova û Mecidözüyê.

Ji vê belgenamêyê jî em jê derdixin, tespît dikin ku kurd sala 1757an da hendi li Anatolya Navîn in.

5- Belge Tarihi:

H- 02.01.1189, Miladi: 1773

Belge özeti: *Ankara, Kengiri (Çankırı), Çorum, Bozok (Yozgat), ve Kayseri sancaklarında bulunan göçebe Türkmen ve Ekrad taifesine nizam verilmesine dair defterdar takriri.*

Kurdî: Defterên Takrîrê ya di derheqa nizamdayîna türkmen û kurdên koçber li sancaxên Ankara, Kengiri (Çankırı), Çorum, Bozok (Yozgat) û Kayserîyê da.

6- Belge Tarihi:

H- 10.02.1198, Miladi: 1782

Belge özeti: *Imam Bakır evladından ve Şeyh Bezenli aşiretinden Es- Seyyid Molla Ahmed ve oğullarının konar göçer olduklarından bahisle Ergene kazasında Kafır dağı*

denilen yerde hayvanlarının otlatılmasına engel olunmaması.

Kurdî: Ji êla şeyhbezenli, evladê Imam Bakirîyan Es-Seyid Molla Ahmed û lawên wî yên ku koçber in, gere rê li ber wana neyê girtin û astengî kirin û bila ew li bajarê Ergenê li cîyayî Kafir keriyên pezî xwe biçêrînin.

Jêrenot: Wek em dizanin **İmam Bakir** kesayetekî pîroz î musulmanên Şîa ye.

Gelo ji şêxbezenîyan hin kes wêngê şîa bûn?

Wek em nika pê dizanin, şêxbezenî ji dewera Xanekîn û Kerkukê hatine û wek zarave kurdîyeka nêzikî kelxur û feylîya deng dikin.

7- Belge Tarihi:

H- 13.04.1198, Miladi: 1782

Belge özeti: *Erzurum ve Kars Çıldır taraflarındaki Badilli (Badili) ve tevabii Cihanbeyli (canbegi), Tacirli ve Pirebadilli aşiretlerinin mukataatının Rakka'ya ilhakı.*

Kurdî: Êlên Badilî û êlên ku tabîyî wana wek canbegîyan, tacirli û pirebadilîyên ji alîyê Erzurum û Çildira Qersê bên rakirin û mukaata wana li Raqqayê bê bicîhkirin.

8- Belge Tarihi:

H- 10.07.1203, Miladi: 1787

Belge özeti: *Ekraddan Cihanbeyli Aşiretinden Alişan nam şakinin Kengiri (Çankiri) ve çerkeş kazaları ahalilerine vaki olan taaddi ve hasaratı hakkındaki telhis üzerine Rumeli ve Anadolu' da zuhur eden eşkiyanın izalesi.*

Kurdî: Ji ber ku ji êla Cihanbeyli (canbegan), kesî ku bi navî eşkiya Alişan li bajarên Kengiri û Çerkeş zirar ziyar dane xelkê û herweha eşkiyayên ku li Anadolu û Rumeliyê derketine, bên binkontrol kirinê.

9- Belge Tarihi:

H- 29.05.1228, Miladi: 1812

Belge özeti: *Muharebe münasebetiyle Anadolu taraflarına dağılmış olan Tatarların Karasu vadisinde iskanları takarrur eylediğinden Karahisari- i sahib dahilinde Barçınlı kazası ve nevahisinde bulunan Tatarlar hareket etmek üzere olmalarıyla Cihanbeyli Aşireti beyi Halil Bey'in Tatarlardan gasbeylediği emval ve eşyalarının veya bedelinin tahsili için Karahisar mu-tasarıfına yazılan hüküm.*

Kurdî: Hukma ji Mutassarîfî Karahisar ra hatiya nivîsandin, ji êla canbegan Halil Begê mal û milke teterên ku ji ber şer reviyane û

hatine Anadoluyê li derberî Karasu da iskan bûne, mal milke wan yên ku hatine gasp kirin û dizîne, bedela zirara wan disa bê tehsilkirinê.

10- Belge Tarihi:

H- 29.12.1229, Miladi: 1813

Belge özeti: *Haymanateyn kazasındaki Mikaili, Vatmanli, Sinanlı vesair Kürt aşiretlerinin İstanbul'a koyun sevkiyle meşgul olduklarına ve-saireye dair.*

Kurdî: Êlên kurd weka mikailî, vatmanli, sinanlı yê li Heymanê bi şandina pezî ji bo Stenbolê mujil in.

11- Belge Tarihi:

H- 21.04.1230, Miladi: 1814

Belge özeti: *Cihanbeyli Aşireti'nden Alişan Bey'in Haymanateyn kazası sakinlerinden Şeyhbezenli aşiretinden bazı kimselere tecavüzü.*

Kurdî: Tecavûza begî êla canbegan Alişan begê li ser hîn kesên êla şêxbezenliya li bajarî Heymanteynê.

12- Belge tarihi:

H- 29.01.1237, Miladi: 1821

Belge özeti: *Cihanbeyli Aşireti hal- kî, yaylak resimlerinin ve miriye ağnamlarını aynen verdikten sonra Ankara, Çankırı, Bolu ve Viranşehir*

*sancaklarında yaylaya çıktıklarında
birşey taleb edilmemesi.*

Kurdî: Piştî ku êla Canbega, bedela kiraya zozanan dan, ji wan tişteki din neyê xwestin û ji wan ra bê musaade kirin ku ew derkevin zozanên Ankara, Çankırı, Bolu û sancaxa Viranşehirê.

13- Belge tarihi:

H- 07.06.1240, Miladi: 1824

Belge özeti: *Cihanbeyli Aşireti'nin vatani asileleri olan Harput'a nakl ve iskanları işinin Tirkanlı (Têrikî) usati gailésinin definden sonraya taliki hakkında.*

Kurdî: Di derheqa karî di- sa vegerindana êla canbega ji bo welatî wana ya esil, ji bo Xarpetê, li dû çareserkirina pirsgirêkên diz û eşkiyayên Têrikîya.

14- Belge tarihi:

H- 30.03.1243, Miladi: 1827

Belge özeti: *Cihanbeyli Aşireti beyi Mustafa Bey ile amcası Ömer, aşireti arasına fesad sokarak İstanbul'a gönderilecek koyunlara mani olduklarından Tolcıya sürül- meleri hakkında Karaman Valisi Ali Paşa'ya hüküm.*

Kurdî: Hukma ji bo valiyî Karamanê Ali Paşa di derheqa Sirgu-

na begên canbegan Mustafa û Ömer begê ya bajari Tolci, yên ku fesadi di nav aşiretê da kirine û nehêlane pez ji bo Stenbolê bê şandinê.

15- Belge tarihi:

H- 28.06.1246, Miladi: 1830

Belge özeti: *Rışvan Aşireti'nin Sivas'da değil Konya ve Ankara'da iskan edilmek istediklerine, Ci- hanbeyli Aşireti reisi Alişan Bey'in tecziyesine dair.*

Kurdî: Serlêdana Mirî êla can- began Alişan begê di derheqa iskana êla rêşîyan ku, ew dixwazin ne li Sêwasê, li Ankara û Qonyayê bên iskan kirinê.

16- Belge tarihi:

H- 25.07.1249, Miladi: 1833

Belge özeti: *Tirkanlı ve Şeyh Be- zenli aşiretlerinin arasındaki katl ve yağmadan mütevellid nizain mahal- linde halli için yapılan teşebbüsten, Tirkanlı Aşireti'nin Rışvan Aşiretin- ce korunması ve katilin Gümüşgan Maden Emiri Abdurrahman Bey ta- rafından himaye edilmesinden müsbet bir netice alınmadığına dair.*

Kurdî: Ji bo çareserkirina pirs- girêkên navbera têrikî û şexbezenîyan da encameka baş derneket, ji ber ku têrikî ji hêla êla rêşîyan va hatina pa-

rastinê û mîrî Gümüşgan Madenê Abdurrahman begê jî ew kujêr parastinê.

17- Belge tarihi:

H-15.02.1256, Miladi: 1840

Belge özeti: *Konya ve Kırşehir sancaklarında bulunan Cihanbeyli Aşireti beyliği ve tacirbaşılığı için Alişan Bey'e 1241 tarihinde verilen beratın tecdidi.*

Kurdî: Disa dayina berata di sala 1241 da ji bo serbazirganî û mîrîtiya êlê canbegîyan ya Alişan begê li sancaxên Qonya û Kırşehirê.

18- Belge Tarihi:

H- 24.02.1259, Miladi: 1843

Belge özeti: *Cihanbeyli Aşireti beyi Alişan Bey'e istabl- i Amire (Saray ve Padişaha at yetiştirme kurumu) paye ve nişanı tahsis ve ita buyrulduğuna dair tezkere.*

Kurdî: Tezkereya dayîna nişana Istabl- i Amire ya mîrî Canbegan Alişan begê.

19- Belge Tarihi:

H- 29.02.1260, Miladi: 1844

Belge özeti: *Mir Aşireti Müdürü Abdurrahman Bey ve Cihanbeyli Aşireti Müdürü Alişan Bey'in azliyle yerlerine müdür tayini.*

Kurdî: Ji kar dûrxistina mudirî êla mir Abdurrahman begê û mîrî êla canbegan Alişan begê û tayîna mudirekî nû li şûna wana.

20- Belge Tarihi:

H-01.12.1260, Miladi: 1844

Belge özeti: *Cihanbeyli Aşireti'nden Alişan Bey'in aşiret müdürü nasb ve tayini.*

Kurdî: Tayina Alişan begê ji êla canbegan wek mudire êlê.

(Nota nivîskar: Ew Alişan Beg kurî Xelîl Begê ye, yanê newîyê Alişan Begî mezin e. Malbata Alişanzade *Kökten* ji wi ra dibejin; Kel Alişan)

21- Belge Tarihi:

H- 08.03.1261, Miladi: 1845

Belge özeti: *Cihanbeyli ve tevabii aşairinin iskanlarını havi Alişan Bey'in tahriratının arzı.*

Kurdî: Nivisa Alişan begê di derheqa iskana êlên canbegan û êlên bi wan va girêdayî ne.

22- Belge Tarihi:

H- 21.01.1262, Miladi: 1846

Belge özeti: *Şeyh bezenli ve Mikaili aşiretlerinin ağnam(koyun) bedeli olarak iddia eyledikleri mebaliğ.*

Kurdî: Bedela baca pêz ya êlên Şêxbezenî û Mikailan ya ku soz dane.

23- Belge Tarihi:

H- 18.03.1263, Miladi: 1847

Belge özeti: *Cihanbeyli Aşireti'nden ahz olunmuş olan neferatdan bazı firar ile Rışvan Aşireti'ne dehalet eden kesianın himayet olunacakları Triğanlı Aşireti Müdürü Dumanoglu Mustafa Bey tarafından ifade olunduğundan men edilmesi.*

Kurdî: Li gor agahdariyên serokî miduri êla têrika Dumanoglu Mistefa Beg, ew kesên ku ji êla canbegan reviyane, xwe avêtine bexta reşîyan, hewce ye pêşî li wana bê girtin û men kirin.

24- Belge tarihi:

H- 27.08.1263, Miladi: 1847

Belge özeti: *David Savalan'a Cihanbeyli Aşireti tarafından verilecek akçeden dolayı kendilerinin mersuma verecekleri olmadığından hesaplarının rüyet- i kati ve geride kalan akçelerinin itasi hususunu Zeyveli, Atmanlı (Etmanî), ve Siğanlı (Şêxikî) ve Hecyanlı (Hêcibî) ve Mikailî ve Şeyhbezenli aşayiri müstedi olduğu.*

Kurdî: Serlêdana êlên zeyveli, etmana, şêxika, hêciba, mikaila û şêxbezenîyan li ser deynî êla canbegan ya David Savalan de.

Ew hemî êl dibêjin ku tu deyne wan ya David Savalan tunne ye.

25- Belge Tarihi:

H-27.10.1263, Miladi: 1847

Belge özeti: *Cihanbeyli Aşireti'nden Kel Hasan ve kayını Demir'in Ankara'daki hırsızlık davalarının görülebilmesi için adı geçen hırsızların, Dersaadet'deki aşiret reisi Alişan Bey'in Konya'daki davacı vekillerinin bu tarafa gönderilmesine dair Ankara Valisi Vasıf'ın tahriri.*

Kurdî: Teblixa valiyê Ankarayê: Ji bo ku dawaya herdu dizan; Kel Hasan û jinbirayê wî Demir ji eşîra canbega dizîya ku li Ankareyê kirine were ditîn divê dewavekilîyên dawekarên ji eşîra Alişan Begê ku li Qonyayê ne bişînin hêla me. Alişan Beg li Stenbolê ye.

26- Belge Tarihi:

H-27.11.1263, Miladi: 1847

Belge Özeti: *Harput eyaletine bağlı Çermik, Ergani ve Siverek kazalarındaki Şeyh Bezenli ve İzoli Aşiretlerinin maktuan Diyarbakırlı Kasım Ağa'ya tahsis kılındığı.*

Kurdî: Ew êlên Şêxbezeni û Izolan ku li bajarên eyaleta Xarputê wek Çermik, Ergani û Siwerekê ne, ji bo Qasim axayî Diyarbekirê hatine tehsis kirin.

27- Belge Tarihi:

H-30.12.1263, Miladi: 1847

Belge özeti: *Cihanbeyli Kürt Aşireti'ne ilhak edilen Geygel Türkmen Aşireti'nin Bilecik Kaymakamlığı'na bağlanıp, aşiret beyinin müdür tayin olunması niyazına dair, zikrolunan aşiret ahalisinin mahzarı.*

Kurdî: Xwesteka xelkê êla Geygel ya Tirkmena; Ew êla ku bi êla Canbegan va hatibû giredan, bi kaymaqamiya Bilecikê va bê girêdan û begî êlê jî wek mudire êlê bê tayin kirin.

28- Belge Tarihi:

H-06.02.1264, Miladi: 1848

Belge özeti: *Ankara'nın Cihanbeyli tevabiinden Hicanli Aşireti Müdürü Hasan ve diğer arkadaşlarının, Rusyalı David Sovalana fazladan ödedikleri paranın tahsil edilmesi hususunda Ankara Şer-i Mahkemesi'nin ilami.*

Kurdî: Îlama Dadgeha Şer-i ya Ankara'yê di derheqa pereyî ku mudurî êla Hêciba Hasan beg ku girêdayî êla Canbegan li Ankarayê ye û ya hevalên wî zêde dane David Savalanî jî Rusyayê, disa jî wî bê hilgirtin.

29- Belge Tarihi:

H-13.01.1265, Miladi: 1849

Belge özeti: *Taraklı Kazasında hazineyi yağmalayan Mikaili Aşiretinden Abdullah Bey'in takımı Haymana'ya gittiğinden tutuklama emrinin Ankara Kaymakamı'na bildirilmesine dair İzmid Muhassılı Şerif Osman'ın yazısı.*

Kurdî: Ji ber ku ji êla mikaila Abdullah begê û hevrêyên wî xezina Tarakliyê (Safranbolu) dervekirine û ji ber bajari Heymanê reviyane, emîrnameya binçavkirina wana ya Muhassili İzmidê Şerif Osman ji bo Kaymakami Ankarayê.

30- Belge Tarihi:

Belge özeti: *Cihanbeyli Aşireti Müdürü Alişan'ın aşiretlerin iskanına memur olan Vecihi Paşa'nın kethüdası Halim Bey'in bazı kişilerden mal ve hediye almasından dolayı kendisinin de haksız yere tedip edildiğinden bahisle Dersaadet'te istihdam edilmesi talebi.*

Kurdî: Serlêdanan mirî/ mudurî canbegan Alişan Begê ji bo Dersaadet'ê, ji ber ku berpirsyarî iskanê êlan, Kethuda'ye Vecihi Paşa, Halim Begê bêheq ji hîn kesan xelat û rüşvet vergirtiye, gendelî kiriye û ew (Alişan beg) jî bêheq ji vê tê suçdar kirinê.

31– Belge Tarihi:

H– 29.12.1265, Miladi: 1849

Belge özeti: *Çerkeş kazası civarında-ki yaylaklarda bulunan Cihanbeyli, Mikailli, Hicvanli Aşiretleri'nin kaza ahalisine yaptığı zulüm ve baskınların önlenmesine dair Çerkeş kazası Meclisi'nin mazbatası.*

Kurdî: Mazbataya meclisa baja-ri Çerkeşê di derheqa pêşilêgirtina zulm û tedaya êlên canbeg, mikailî û hêciban ku li zozanên Çerkeş û li dorberî wê dimînin da.

32– Belge Tarihi:

H–14.02.1266, Miladi: 1850

Belge özeti: *Ekecik Aşiretinden Hüseyin ile Ruşen (Reşî) Aşireti'nden İbrahim'in, Cihanbeyli Aşireti'nden Kaideci oğlu Arap Ağa'dan zorla aldıkları hayvan ve paranın geri alınmasına dair Ankara valisine şukka*

Kurdî: Tezkere ji Waliyê Ankarayê ra di derheqa, disa hilgirtina pere û heywanên ji êla Canbegan Kaideci oğlu Arap Axa, ji êla Ekecikê Hüseyin û ji êla Reşîyan İbrahim, ên ku bi dari zorê heywan û pere ji wê hilgirtine.

33– Belge Tarihi:

H–29.10.1266/M– 1850

Belge özeti: *Paşadağ ve Konya'da bu-*

lunan Reşvan Aşireti'nin iskaniyla uğrasan Halim Bey ve Cihanbeyli Aşiret Müdürü Alişan Bey, garazkarane davranarak aşiret mallarının telefine sebep olduklarından sahip oldukları makam, rütbe ve nişanların geri alınmasına, ayrıca Cihanbeyli Aşireti'ne kaymakam olarak Ali Ağa'nın tayin olunduğuna dair Ankara valisine şukka.

Kurdî: Tezkere ji bo Waliyê Ankarayê, ji ber ku berpirsyare iskana Reşîyan li Paşadax û Qonyê, Halim Beg û Midure êla Canbegan Alişan begê bi qerezan bûne sebeb û mal milke êlê telef kirine, maqam, rütbe û nişanên herduyan disa ji wan bê hilgirtin û li şûna wana ji bo êla Canbegan wek kaymakam Ali Axa bê tayinkirinê.

34– Belge Tarihi:

H–25.11.1266/ M– 1850

Belge Özeti: *Ankara sancağına dahil Cihanbeyli Aşireti'ne Rikab-i Hümayun (Padişahın Korumalarından) kapıcıbaşlarından Ali Ağa'nın kaymakam olarak tayin edildiği.*

Kurdî: Di derheqa tayina Qaymaqamtiya Kapıcıbaşıye Rikap-i Hümayunê Ali Axa ji bo êla Canbegan li Ankarayê

35- Belge Tarihi:

H-12.10.1267/ M- 1851

Belge Özeti: *Cihanbeyli, Atmanlı, Şeyhbezenli, Mikailli, Emirler(Şexika), Keykil, Ziveli ile Tabanlı (BALA) kazasının adet-i ağnam rüsumunun, adı geçen aşiretlerin kaymakamı Rıza Bey'e ihalesi.*

Kurdî: Dayîna ihaleya baca ke-ri û pezî êlên li Ankarayê canbeg, etman, şêxbezenî, mikaila, emirler (şêxika), keykil(geygel-türkmen) ziveli û bajarokê Tabanlı (Bala) yê ji bo kaymakami ew êlana Riza begê.

WERGERA ÇEND

BELGENAMEYÊN JI OSMANÎ BO TIRKÎYA NÛ

Belgenameya herî kevn di derheqa sirgun û iskana Kurdan ji bo Anatolya navîn û derdorên din.

Hicri: 1108, Miladi 1692

Belge Özeti:

Türkmen ve Ekrad kabile ve aşiretlerinden herbirlerinin nehir sahiline iskanla tekalif- i miriden muafiyeti hakkında Rakka vali ve kadısına emirname.

Kurdî;

Emirname Ji bo vali û qadiyên bajarî Raqqayê; Êlên tirkmen û kurdan li dorberî çemî Firatê bên bi cîhkirin û ji wan bac neyê hilgirtin.

Bi zimanî Osmanî, tîpên latîni;

*Rakka Beylerbeyine ve makamlarına hü-
küm ki;*

*Aşair ve kabailin Türkmen ve Ek-
radın emir vermesini muafiyet şartıyla
bিরer mahalleye iskana ferman olunması-
nı rahili aşairi Türkmeni ikamet için.....
ubur eyledikleri mahalleri iskan mahal-
line salim veüzere oldukları i'lam
olunup mezkur aşair dahi Rakka hava-
lisine nehir yoluyla konarlarsa ve Rakka
havalisine avdetleri dahisair Ekrad-
lar ve Türkmen aşairi sakin oldukları
vecih üzerine ol havalilerin kati -u ta-
rik (Yolkesen) ve eşkiya taaruzlarından
emin idup....ubur edenleri aman(emin)
ve mutmain edilmek üzere getirdikleri
eşya ihtiyaçlarının Kethuda intisab edip
içlerinde eşkiya hududlarından musavi
zemin(kefil) olurlar ise kendileri iktida
edip taayüt ve hakem teslih eylemek üzere
mukabele istese resüm...u raiyet davalar
dahi terki salahiyet virene muavin ve
musellem olub ancak ziraat ve haraset
(Çiftçilik) eyledikleri arazide hasil-i ira-
de dahi alamadıkları mahsulleri ve sair
bağ ve bahçe ve bostan eyleyib teriyyesine
tahammülüne köy tahakkukları istihkak
üzere serd ve mezkure ikamet olsa. İtti-
rilmeli deyu emr-i şerif yazılmak ilave
tezkeredir.*

2B Safer 11. B(1692)

Di nav ew nivîsanada ji tê derdikeve ku, pirranîya va êl û eşîrana ji sirgunê reviyana û dîsa vegeîyane cî warên xwe yên berê.

Le mîr û begên ew derana ew tişt dîsa ji Stenbolê ra xeber dane û li ser vê ew emirnameyên li jêr dîsa derketine ku, ew êl û kesên ji Raqqayê reviyane, li derberên din û bi pirranî ji li Anatolya Navîn û Rojavayê Anatolya bên bi cîwarkirin.

Hicri: 29.03.1157, Miladi: 1744

Belge Özeti:

Malatya'nın Şutîli kazasındaki Cihanbeyli aşiretinin Rakkaya iskanlarına ve Malatya'nın eşkiyadan temizlenmesine dair Diyarbekir Valisi Ali Paşa ve Malatya Mutassarıfı Rışvanzade Mehmet Paşalara hüküm.

Kurdî:

Ji bo Valîyî Diyarbekirê Ali Paşa û Mutassarıfî (Mîre Sancaxê) Meletîyê Rîşvanzade Mehmet Paşa ra hûkûm;

Êlê Canbegîyan ku li Şutîlî ya Meletîyê ne, ji wir bên surgunkirin û li Raqqa yê bên iskan kirin, Meletîyê ji eşkiya bê paqij kirinê.

(Têbiniya Nivîskar: Şutîlî îro nave kuderê ye, em baş nizanin. Lê li bajarokê Pötürgê çemê Şîro heye û li vir Canbegî dijîn.)

Rupel 1, bi herfen Latînî:

Katî olanlarına vakıa teslim olanları mudafî olabilecekler hakolunmak carh-i

sadır olunarak ol maraştan birerlu icabeleri mümkün olmadığına dair ayrılan aşiret-i mezkurdan Mehmet oğlu Hallo olub dahi Ibrahim ve Musa bey oğlu Osman ve kardeşleri....Karabey oğulları Rızo ve kardeşleri ayrılıb Osman veledi Abbas icabet ve Sarı Mehmet oğlu Alo Ramo bir diğeri olub karar-i icabe.....oğlu Hacı olub, kulları...Teyî oğlu Hamo kardeşleri olub kullar ve Ferman oğulları Hallo olub kullar.

Said oğlu Mehmet olub dahi Cevher oğlu Çaksuvar olub dahi Kürd Hüseyin ve kardeşleri Afra ve Hüseyin ve Karabey oğulları olub dahi Haso oğlu Ibrahim ve Ömer oğlu Ibrahim ve Nebioğlu Hacı Mustafa olub kullar.

Ve Sarı oğlu Mehmed ve kardeşi oğlu Kör Hüseyin eşkiyasından....binaenaleyh....kazalarına atasınız. Nefer olmalarıyla bi gayri katlolmalarıyla teferruatlarına maarruz ve katletse mazur olanlar bi karar kalib dahi babaları ve babalarına cebren ve kahr ile götürdüklerine gayri azınlıklar emellerine muaffakata(şan) olunan....kötectir.

Rîşvan vehalleri nihayeti almadığı-nıza zalimlerine icabet etdikte muavenet etmeyib.....ve perişan oldukca iyalleri ve bilahare asayiş ve sukut ola ve zinhar mağdur olmalarına müsaade edilmeyip hallerine merhamet ederek şuru etmek. Ve eğer hak aramış muazib edildikleri umulan danışib dahilleri görülince yine arzuldıklarına.....kendileri.....olmak miyaş muaffakati veDiyarbekir dolayları.....

mahur seraskeri ve Tiranşar(Piranşar?) a-layi mukızınca Rakka,ya iskan ve götürüb Rakka mutalimi mucibince teslim olduğu musarun devle(ileyh) daisine olunub şuru firar olunmalarına müdafi olunmak.

Paşa hükmü caiziyeti istirham eylemelerine vechi müşharun ileyh emel olunmak Paşaya ferman arz olunmuştur.

Rupel 2, kopya orijinal a osmanî

Rupel 3, bi osmanî

Rupel 4, bi osmanî

Bi herfen latînî:

Merbuteyi mutasarrıfı Rışvan Al-i Mehmet Paşaya hükm ki ;

Rakka Ahalinize, mahalli askerlerinize huruca ve merbut-i sancağınıza vaki şunları kazanıza tavattur ide Cihanbeylu aşiretinize Ömeranlı cemaati eşkiyası cihetlerine mermuz olarak karar-i şekavetlerine icabe-i iptila ve kulları riayete isaliniz ve mazarratlarına zinhar ilam ve ihbar olundukları şahi Mir Miran mumaileyh sen eşkiyayı merkumeleri ve Kürd Havza Hükümetine sair zahirlerin bilmezlerin fakr ul üzerlerinize defa ve refa şer ve mazarratlarına ewlad u iyalleri tayin ve tatmin imha için bilrefan ol emr aliyenle sana tembih ve teksir olunmağa.

Havza hükümetini ol makbul ol sehvan Paşadan.... tathir lüzumu halleriyle şer kusur bulduk.

Ol emr-i aliyeme mugayir ve rizayi halveti huzuraneme muhalif.... yaramazlara şer ve şekavetlerinize ağmaz (Göz

yummak) ve tevehhi eyledüklerinden..... eşkiyayı merhume ferce bulub an hüsnümüze.... kolay riayet olunarak zipal isaliniz ve hasarın altın ve diyeteye çevrildikde gittikçe terki olmak hasebiyle ekseri Türk olanları mahalli olanları mahalli ahire perişan ve ilhate hazihi eşkiyayı salıf elbisenize müsreib (Muhtac) olarak otuz kırk neferi kimseler iyal ve evladlarıyla hal aliyeme gelib nizam-i hal etmeleri bu mahkul emr ma'mur ve bahane izhar eden kes ve rehavete cesareti-i heyecan arz hayurlularına bağış vebali olub müstehak azb ve itab olunmağa....

Kaza-i hafete mübaşireten eşkiyayı merkumeyi ola istihal-i kaza bah nahah kaldırıp mahalli iskanları üzere Rakka-ya nakl ve tavattun ittirmek şartıyla bu defa oluncak ...tahrir ile berfa ve harkah malum Kapıcıbaşlarınızdan,Diyarbakir ahalisinden olub bu hususa mübaşir tayin olunun Molla Ali Dallam Mehire ile muatiyeten fikrinden şekavet pişeleri sayı ve cihetin kah mahal erkanlarını sevk ve tesyir(gönderme) ile şer ve mazarratlarından kaza, mezbur ahaliyi önderlerine defan ve refan me'mur ve tayin eylemeyi hususen hatacinı mezbur seralay vezirim Ali Paşa olamasın.

Ahaliyeye başka emri şerifi usulleri ile irsal olunmuştur.

İmdi şeyhi Mirmiran mumaileyhin ber vechi muharrer saikai merkume-i fi mahalli erkanlarına tagayyur ve tavattun eylemek hususunda serasker ile tarafınıza iskana... tavsiye ve tenbih olunurlar.

Teveffuk emr -i şeriflerine amel ve harekete kıyam ve mübaşir mumaileyhin marifeti ol şekavetin pişeleri ola irhalden oldukları mahallere acemistanın mecmuu ve bilcema... mal şeyleri ile kaldurub mahalli iskanlarına nakl ve tesyir ve Rakkaerkan ve takrir ile keyd ve mazaratlarını evlad u iyal üzerlerine defa ve refa sarf mahsusen vesa olmayıb...sahavet ve Terkan izharınıza ziyade hüner ve mecanin eylesin.

Eşkiyayı merkumenin her ne tarik olur ise olan makari iskanlarına nakl ve takrirleriyle sakin ve yerlu ve Türk ahalilerin iyal iktizayı meram hayr-i il cam-i mulukaneme eylesin bundan sonra dahi hususi merkume tevan mehazı ve terahiye cevaz-i hassa misullu bir hareketin sudur eylemeli.

Şemi-i Hümayuna ilka olunur.

Fermanima gelubler, buraya özr ve itab-i kati... olunub mazhari ikab ise öyle cemiyet muakrer ve muhakkak olmak ikanin incam kari muhaza ve sana sordum,

Kala....emr-i şerif-i tenfiz ve icabeye ihtimam Rakka tahsis-i riza-i humayun -----buyurur.

Rupel 5, bi herfen Latini:

Şah(Padişah) tarafından görüldü.

Diyarbakir vilayeti...mezbur Seraske-ri vezir Ali Paşaya mutasarrıf Rışvanlı Mehmet Paşa,ya ve dergah merfu Kapıcı-baslarımızdan olub halen Diyarbakir..... hassaten mübaşir tayin olunarak Molla

Ali mecrayı hükm Rakka erkanınızdan ikenukde-i mahallerinizden huruc ve fırrar ve haddi merbutesini iderek..... Cihanbeylioğlu aşiretinizin Ömeranlı ce-maati eşkiyası kendi hallerinde olmayıb Humayunca Rakka,ya Rakka eşkiyayı mezbure kaldırılsın.Mahalli iskanları olarak mahalli nakil ve tavattunları şer ve mazaratlarının fukara, zuefa tayin olunmakla adalet için terk.

Vezir masur ve mirmiran mumaileyhine hassaten meşhar ve meşru ol emr-i şerife sadir olmagla eşkiyayı sabık aynıyla sadir olarak emr-i şerifi alileri vechine had oldukları yerlerden kaldırılarak mahalli iskanlarına sevk olunmalarına temin. Yerlu Zeriki kalıb iyale azik ve canlar u cebr....ve kati olan nüfusun muadasını....mir miran mumaileyhin Kürd eşkiyayı mezkurenin Kürd havza hükümetine zuhur eden şekavete pişeleri dahi.....alınmayacak.

Eşkiyayı merkume havza hükümetinden zuhur eden şekavete pişmanları Rakka Kebir ve kızanlarına eklenecek. Bilrefan ol emr-i şerif...şikayetine tekid ve eşkiyayı merkume havza hükümetine....olmak takriri tenfizi ve icray-i emri Alişana meşairden ziyade takyir- ve almağa imkan olsa fukaraların ademi takyid ve askerin....mazmun emri şerif tenfiz....gayri bazı hususların Kaza-i mezbur fıkrasını ekber.....şekavete pişmanların fakir ve zaifanlarınız ağmaz ve tevbih edildikten sonra eşkiyayı merkume ferah bulub fakirleri raiyet olunduktan

Belge 71- Malatya Sutili ilçesinden Rakka'ya iskan edilen Cihanbeylilerin iskani
Riştanzade Mehmet bey ve Diyarbakir valisi Ali'ye emir-1157

Belge 71- Malatya Sutili ilçesinden Rakka'ya iskan edilen Cihanbeylilerin iskani
Riştanzade Mehmet bey ve Diyarbakir valisi Ali'ye emir-1157

ziyade isal kendu hasarin sarf eylesin.

Denir ki Mirmiran ve Kapucubaşı mumaillehbine siz muşarun ileyh tarafından size ne guna tavsiye ve tenbih olunursa edulen emri derk üzere azm u harekete ve halife merkumeyi had olundukları mahberin mecmuaları ve bilcümle olarak şeylerin kaldurub mahalli iskanlarına nakl idileler ve muttali muma ileyhe ve tekrar ile seyr u seferinize evlad ve iyalleri tahliyenize ve kararın sırf mahsur mekena olmayib.

....

Ew belgenameyên ku li jor bi tirkî û kurdi ji we ra pêşkeş bune, birreke ji tarixa sirgun û iskana kurdên Anatoliya Navîn in.

Ew paşayên osmaniyan ku ew iskan kirine, mîrên kurdan ku bi wan re karkirine û piştî îskanê li Ankara, Qonya, Kirşehir û dorberên din li Anatoliya Navîn wek berpirsyare Êlan hatine tayin kirinê ew in:
Padişah: Sultan Mahmud II, Sultan Abdulmecid

Memur û paşayên dewletê;

Waliyê Diyarbekirê Ali Paşa

Vehbi Paşa

Kethudaye wi Halim Paşa

Kaymakam Abdurrahman beg

Kaymakam Riza beg

Ali Axa, Kapucubaşı

Mîr û begê Kurdan:

Mehmet Paşa, Mirê reşîya li Sancaxa Meletyê.

Alişan begî I, Mirê Canbegan

Alişan bege II, kure Xelil Begî Alişan Begê

Mustafa begî Alişanzade

Xelil begî Alişanzade

Omer begî Alişanzade

Îshak Lûtfü Efendi Midure êlê

şêxbezenîya.

Ali Riza Efendi Midure Nahiya

Şêxbezenli(Sindiran, Gökgez) H.1320, M: 1904

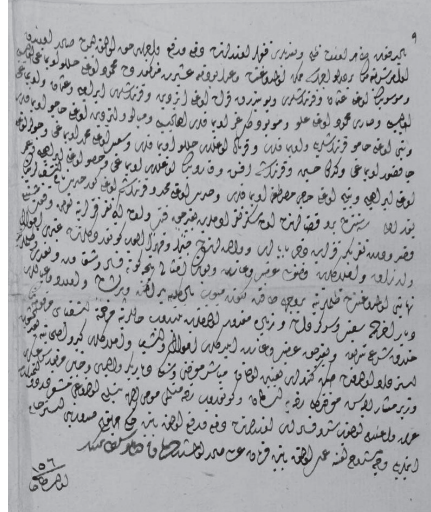
Dumanoglu Mustafa Beg, Midure êla

Têrikan

Mustafa beg, Midure êlê Reşîyan.

Hasan Beg, Midure êla Hêciban.

Alişir Beg, reise êla Mikailan

Belge 72- Cihanbeyli iskanı S.2 1157

Hevpeyvînek bi Alî Duran Topuz re: Kîtêbeka welatê xeribîyê: Rû û Kûr

Adem Özgür

Wexta ku min kitêba Alî Duran Topuz a bi navê “Rû û Kûr” dixwend, gotineka Mehmed Uzun dihate bîra min. Uzun, di kîtêbekê de qala “Welatê Xeribîyê” dikir.

Welatê xeribîyê, ev sed sal zêdetir bûye qedere me kurdan. Roj-nameger û parêzer Alî Duran Topuz jî li welatekî xeribîyê dijî û di berhema xwe ya nû de qala jîyan, êş, kul, hezkirin, bawerî û xeribîyê dike.

Kitêba wî jî çîrokên mînimîl pêk tê. Di berhema xwe de devoka Qoçgiriye ya bêtir bi devkîya xwe bi stran û kilaman ve zindî hiştiye emilandiye.

Topuz, li ser kitêba xwe ya nû bersivên Bîrnebûnê da û got: *“Zimanê ku nayê dengkirin zimanek mirî ye. Zimanê ku tê dengkirin her tim, li her derê vediguhêre, gêş dibe, li her dere, tê de cudahî derdikeve, varyantên nû çê dibin. Qanûna zimên ev e.”*

Ez ne şaş im, heta niha tu kitêbên bi devoka Qoçgîrî hatine nivîsîn, nîn in. Te çima biryarek veng da ku, bi devoka herêma nivîsî?

– Erê, min bi devoka Qoçgîrî nivîsand. Lê ev kiteba min a yekem e, an nîne ez jî nizamim. Min bihîst ku, birêz Dursun Evren, bi devoka Qoçgîrî romanek nivîsiye. Ez pir lê geriyam, lê min heta niha nikarî wê romanê bibînim. Herhal rind belav nebûye. Xeynî jî wê pirtukê,

pirtûkek ku bi devoka Qoçgîrî hatiye nivîsandin, min ne dît ne jî bihîst.

Min jî ber sê sedeman ev biryara da: Ya ewil ev e ku, ez derd û ramanên xwe bi devoka xwe hê hêsantir dihênim zimên. Va sebeba şexsî ye û hebikî psîkolojîk e an jî gîredayîyê rabirdûya min a şexsî ye.

Sebeba duwem, sebebek ramanî an jî fikrî ye. Standardîzasyona zimanan karek sazmandîyê ye. Helbet, divê mirov jî bo standardîze

kirina zimanê xwe bixebite, lê mirovek tenê nikare têkiliya devoka xwe ya bi zimanê standart ve bigire ber çavê xwe û zûbizû derbasî zimanê standard bibe. Heta ku perwerdebûna fermî û merkezî were saz kirin, kî/kê çawa dinivîse bila binivîse, nivîsên wî/wê ji alîkî ve devokî (hebikî jî bi devkî) dimîne. Ji van her du sedeman jî sedema min a seyemîn derket holê: Ên ku bo standardazisasyonê dişuxilin û difikirin, wan re qeyd û qayde û mînakên devokan jî pir lazim in.

Di kitêbê de jîyana kurmancên Qoçgîrî, rewşa elewîyan û zilma li ser wan; nîfir, hezkirin û koçberî heye. Tu dikarî ji me re qala çîroka vê kitêbê jî bikî?

– Çîroka kitêbê, him çîroka malbata min e û him jî çîroka min e. Ez 45 sal in, li Stenbolê me û di van 45 salan de perwerdebûna min, şixulên min, karên min ên rojkî hemû bi tirkî ne. Wek tê zanîn, qezenca xwe jî bi tirkî dikim. Ez roj-namevan im û parêzer im. Stenbol, ne tenê bajarek herî mezinê dinyayê, bajarek herî mezinê kurda ne jî. Belkî sê, belkî çar milyon kurd tê de dijîn. Lê ne tabelayek, ne anonsek, ne afîşek bir kurdî heye... Di vî bajarî de min her tim qîret kir ku

zimanê dê û dapîra xwe ji bîr nekim.

Erê, em kurd dibêjin “zimanê kal û bavan”, lê bo min kurdî zimanê diya min û dapîra min e. Ew herduyan ku nebûna min zimanê xwe zûde ji bîr kiribû.

Îro bin tava megapolê de gulên zimanê Qoçgîrî diçilmisî diçe. Her tim min dixwest ku hêkat û meselên Qoçgîrî, qezî û gotinên Qoçgîrî, dengên Qoçgîrî winda nebin. Ew deynê stûyê min bû. Ji alîkî ve jî ez ditirsyam ku zimanê min têra xwastina min nayê. Lê wê gavê jî mamoste Selîm Temo derket hemberî min. Rojekî ew bûbû mîvanê min. Min daxwaza dilê xwe ji wî re got. Mamoste Selim him cesaret da min û him jî destê xwe ji pêşîra min nekişand. Bi alîkariya mamoste Selîm ez ji tîrsa xwe xelas bûm. Alîkariyek mezin jî min ji Mazlûm Doxan dît. Wî, kiteba min wek kiteba xwe girt. Ji bo weşandinê jî ez çûm ber deriyê Avestayê. Kek Abdullah Keskîn, deriyê weşanxanê bi dostaniyê vekir û bi bêhnfirehiyek mezin kitêb amade kir.

Derbarê kitêba te de heta niha bertek û rexneyên çîng hatin?

– Pir reaksiyonên xweş hatin. Ji kesên nivîsên min ên bi tirkî

xwendin û di televîzyonan de ez guhdardikirim re hebikî surprîz bû. Kitêb hînê belav nebûbû kek Evdila û ez, em bi hev re çûnê fura pirtûkan a Amedê, li wê derê pir eleqayek xweş hebû. Wek Qoçgîrîyan dibêjin, *ez bûm çiya!*

Ji alîyê Şêxo Fîlîk rexeneyek tûj ji hat. Wî, ji çar alî ve rexne da pirtûkê. Ji bo min digot, “nivîskarekî tirk”. Va neheqîyek giran bû û vê gotinê hebikî dilê min êşand. Ew tiştên ku paşîya kitêbê de hatiye nivîsandinê rexne fikir ku, min jî heq da wî. Fîlîk, eleqa ya siyasetmedaran re jî hêrs bûbû, lê ez jî dikarim tev Fîlîk bibêjim ku siyasetmedarên me divê bi hemû kitêb an jî kovarên kurdî re eleqedar bin. Wekî din jî, li gor wî, hema hema hemû çîrokên ku di kitêbê de hene, an jî klamek, çîrokek gelerî hatine berhevkirin, lê ji xwe re gotiye nivîskar an jî çîroknûs. Ez jî ji vê rexneya paşê re nexwazim bibêjim neheq e. Ji ber ku berhevkirin çî ye, nivîsandin çî ye, kevneşopî çî ye, modern çî ye divê em wekî herkes li ser bisekinin, bifikirin û nav hev de mînaqeseyan bikin. Jixwe, ev nîqaşek herî kevn e! Ev rexneya Şêxo Fîlîk bû, Înan Erdogan bersîvek nivîsand, lê va mînaqêşa dirêj nebû. Belkî qele-

ma Şêxo Fîlîk weqes tûj û bi hêrs nebûya gotûbejek baş derdiket.

Wekî din, Hamîd Omerî bi kurdî, Muslum Yucel bi tirkî tiştên xweş nivîsandin. Birêz Zinarê Xamo berî hemuyan li ser pirtûkê nivîsandibû, lê nivîsên wî ne rexne bûn. Mamoste Zinarê Xamo şahiya dilê xwe anîbû zimên kû bi devoka Qoçgîrî kitabek hatiye nivîsandin.

Te li jor qala devokê kir. Li her dewerê, zîmanekî dewkî tê deng kirin. Ez dixwazim dişa bipirsim; tu ji bo girîngîya zîmanê devkî çî difikirî?

– Zîmanê ku nayê dengkirin zîmanek mirî ye. Zîmanê ku tê dengkirin her tim, li her derê vediguhêre, gêş dibe, li her derê tê de cudahî derdikeve, varyantên nû çê dibin. Qanûna zimên ev e. Va qanûna jî ji me re dibêje ku, devok çiqas dewlemend in zîman jî ewqas dewlemend e, zîmanê nivîskî çiqas dewlemend be bila bibe, can û rihê zimên di zîmanê devkî de ye.

Latînî pir zîmanek dewlemend e, bi sed hezaran, belkî bi mîlyonan pirtûk û tomar bi latînî hene lê ew mirî ye. Heta demên nêzik fikra standardîze kirina kurdî li holê tune bû, tiştên ku hatibûn nivîsandin kêr bûn, lê kurdî bi devokan heta

îro hat. Me bala xwe neda ser devokan, bala xwe neda ser zimanê devkî, em nikarin standardizasyonê li gorî qeyde û qanûnan çê bikin.

Li gundên kurdên Sêwasê rewşa zimên çî ye? Keç, xort û kurik bi zimanê xwe deng dikine, li zimanê dayikê xwedê derdikevine?

– Min pir dixwast ku ez bibêjim rewş pir baş e, lê wer nîne. 45 salan berê, gava ku hînê ez li gund bûm, sê caran tev ceman bûbûm. Cem, hûn dizanin, ayîna qizilbaşayê olî ye. Seyîd hat, civat girêda û em jî ketine cemê. Di wan ceman de min tenê belkî du belkî sê hevokên bi tirkî bihîst û Seyîd du an jî sê deyiş bi tirkî got. Ez par li Stenbolê jî tev cemekî bûm. Min tenê du hevokên kurmançî bihîst. Zakîran bi kurmançî tenê du beyît xwandin.

Wekî tê zanîn, kurdên elewî yên Sêwasê zû de koça metropolan kirin. Ev koç di 1950an de dest pê kir. Niha ji sedî zêdetir gund vala ne, yên di jî nêzikê vallahiyê ne. Keç û xortên ku îro li Stenbolê ne û ji bîst salan piçuktir in, neslên seyemîn an jî çaremîn in. Çaxa dê û bavên wan, çaxa kal û pîrên wan fikra xwedî derketina kurdî tune bû, erê wan ji zimanê xwe pir hez dikirin, lê nedizaniyan çî bikin an

jî çawa bikin ku zav zêçên xwe re hîn bikin. Axirî, koça Qoçgîrî ya dawî koçek gir û ber bi têkçûnê ve bû. Domana pence salan de ziman heliya çû. Îro jî domana hilweşînê berdewam e.

Ezê pirsek cûda ji bipirsim. Tu wekî rojnameger û nivîskarek rewşa rojnamegerê, weşangerê û edebiyata kurdî ya li bakûr çing dibînî?

– Rewşa rojnamegeriyê ne baş e, zordestiyek herî mezin li ser saziyan û rojnamegeran heye. Dîsa jî keç û xortên pir serfiraz û serbilind hene, karên pir pir xweş dikin, bo wê rewşê bêhêvî nîne. Weşangerê ez dikarim bibêim roj bi roj pêşve diçe, lê du meseleyên girîng hene. Yek meseleya belavkirinê ye, yek meseleya nasandinê ye. Divê weşanxaneyên ku hene werin cem hev, fuaran çê bikin, kitêbxaneyan vekin. Rewşa edebiyata kurdî jî ji her alî ve her roj pêşve diçe. Kitêbên di mehekê de çap dibin, berê di deh salan de nedihatîn çapkirin. Him ji aliyê qalîteyê yanê hêjmaran ve, him jî ji aliyê qalîteyê yanê wesfê an jî çawaniyê ve rewşa edebiyata kurdî dilê min şa dike, ez hevîdar im her roj ji ya berê çêtir be.

Tu xebatên te yên nû hene?

– Ez niha li ser ferhenga devoka
Qoçgîrî dixebitim.

*Pirsa dawî, tu kovara Bîrnebûnê
dişopîni?*

– Erê, ez dişopînim û jê pir hez
dikim. Hûn her hebin. Bi navê
Kurdên Anatoliya Navîn.

Çîrokek ji kitêba *Rû û Kûr*

Genim û biratî

Du bira li ser xonçe seba parîkî
goşt bi hev ketin. Dapîr gêst van
ew lihew hanîn. Paşê ji futeya
xwe kîsikik derxist. Ji kîsik jî he-
bik genim vavêrt û girt kefa destê
xwe, nîşanî zaran da û got: “Ka
win rind sêrê kin, li ser vî hebî
mora Xadê heye. Xadê gotiye her
nivîk ya xeng-birayikî ye.

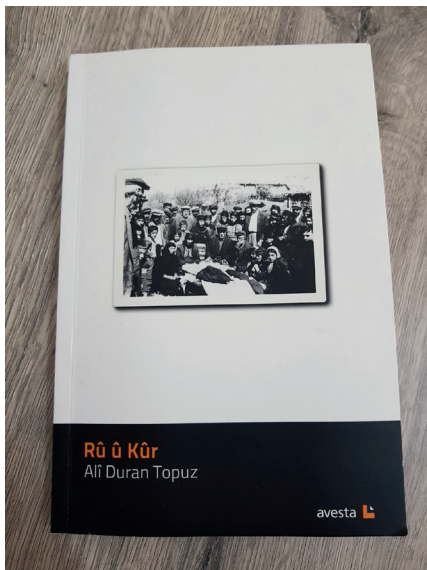

Foto: Mirad Bayram

PORTREYA ALÎ DURAN TOPUZ:

Di sala 1967an de li Sêwas/
Zarayê hatiye dinyayê. Mal-
bata wî di 1976an de koçî
Stenbolê dike. Du salan dibis-
tana destpêkê dixwîne. Hînî
tirkî dibe û mektebe ji derve
xilas dike. Fakûlteya hiqûqê a
Unîversîteya Stenbolê diqedîne,
çend salan parêzerê dike, tevî
ku hê jî endamê baro ye lê ji
1994an ve rojnamevanî dike.
17 sal in li rojnameya Radikal
kar kir, bernameyên TV û rad-
yo amade û pêşkêş kir. Ji salên
90î ve şîr, çîrok û rexneyên wî
di kovarên edebî de çap bûn.
Li ser mijarên polîtîk ên rojane
gelek gotar nivîsandin. Êdîtor
û avakarê Gazete Duvar e ku ji
2016an ve weşanê dike.

Bêhna bêrîkirinê*

Arvîn Berchemî

Dîwar bilind û dirêj bûn. Berf û baranê bi sermaye diwar re bi demdirêjî li wan kiribû. Roja sotîner a Anatoliyaya Navîn kêlî bi kêlî ew dîwar şewitandibûn. Di nav salan de riziya bûn. Cih bi cih ji hev de diketin, sewaxên wan diweşyan, êdî hildiweşyan. Toz û xubara xwe bi bayê dicemidîne re berdidan nav porên reş û spîbûyî. Lê di nav porê zîvîn de qet xuya nedibûn.

Du hevrê di nav wan dîwaran de, li ber dîwarekî dimeşyan. Di hewşa teng de bi bêhnfirehî diçûn ber dîwarê li hember û bi hestfirehî dihatin ber deriyê menzelê. Dîwarê ku ji xwe re kiribûn talde û li ber dimeşyan wekî cinawirekî sekinîbû; bi toz û xubarê zextên girtîbûn û dîlbûnê li wan dikirin. Ezmanê bêserûbin dûr dixist û bi sê dîwarên din ên hemsal û hevrêyan xwe re ezman çargoşe û teng dikir. Rengê ax û daran qedexa dikir, dengê betonê li ber çavan datanî.

Di hewşa weke bîrekê de hevok di dilan de dihatin sazîkirin, bi kêfxweşî û hêviyê ji lêvan diherikîn.

Wan hevokan rengê dîwaran diguhart, dengê axê dianî. Di wan kêliyan de rizîkirina dîwaran bêbandor dibû, ji holê radibû. Bêhn û tehma azadiyê difûrand û ew cihê teng bêserûbin dikir. Li vir li ser betona hişk û kafir çokên ku her tim diweşyan bi pêgermokê germ dibûn, bi raman û hêviya rizgariyê sivik dibûn. Her du hevrê bi kêf û henek diçûn û dihatin. Bi bîranînên qerfî dilên hev xweş dikirin, bi nîqaşên hêvîdar serên hev zelal dikirin. Di bin bayê esirê de bi zindîkirina jiyana xwe ya deh sal berê û zanebûna xwe ya îro tê digihîştin wateya azadiyê. Dîwarên zindanê roj bi roj hildiweşandin; cih bêwate, dem têwate dibû.

Hest, raman, dil û hêviya dê jiyana azad û azadî çawa bibe germ bûbû ku ji zeraqeya teng û biçûk dengê hat. Ji her du hevrêyan ê dirêj û xurt beriya yê din berê xwe da dêrî. Gardiyanê pozxwar û serût bi kîn û kerxekê zeraqeyê vekir û berda. Dema berda bi hişkî li dêrî ket û dengê ku guh dîtqand menzela

biçûk dagirt. Gardiyan bêyî daxûl bibe û li hundir binêre bi dengê dijaminane got:

“Mistefa” Hîna hevrêyê dirêj negihîstibû dêrî gardiyan bi qehr got:

“Bila Mistefa were.”

Mistefa bi bejn û bala xwe ya xurt bi du gavan hat li ber zeraqeyê sekinî. Gardiyan bi çavên bijiqî bi awayê bê hest û bê wate li Mistefa nêrî. Pirsî ku ew Mistefa ye yan na. Bi bersiva erênî re tûrê di destê xwe de vekir, çend perçe kinc di zeraqeyê re da Mistefa. Tûrê valabûyî di destekî xwe de qermiçand û mîna gilokekê kir. Mistefa bi awirên ku dipirsin ka tûr jî nade lê nêrî û paşê bi tirkîya xwe ya şikestî ku paşê hîn bûye pirsî:

“Kê ev kinc şandine? Ji ku hatine?” Gardiyan bi xeyidîn bersivand:

“Ez nizamim. Ma tu yê hîn bibî wê çi bibe.” Hîna Mistefa tiştek negotibû, mîna derîçeya zeraqeyê li rûyê wî xe girt û bi guvaştina tûrê di destê xwe de çû.

Mistefa tu tiştek fêm nekiribû. Carekê li dêrî, carekê li kincên di hembêza xwe de, carekê jî li hevrêyê xwe yê li paş xwe sekinî nihêrt. Hevrêyê wî li kincan nihêrt

û şîroveyek kir. Lê pir neket serê wî û çû kinc avêt ser ranzayê. Yek bi yek ew saxtî dikir ku di etîketa kincekî de nivîsa erebî bala wî kişand. Wî ew xwend û yê din jî xwendin. Li Sûriyê hatibûn çêkirin. Lê tê negihîst encamekê.

Dema dixwend, bêhneke ku ji bîra wî çûbû xwe da hîsandin. Ji hev dernexistibû ev bêhna çi bû û ev kinc ji ku hatibûn. Ji nû ve û bi baldarî bêhn kir. Vê carê bi bêhnê re zarokatî û gundê wî hat bîrê. Panzdeh sal bûbûn ku ji gund û gundiyên xwe û ji malbat û nasên xwe dûr bû. Her ku bêhn dikir ew nas û gund li ber çavên wî zindî dibûn. Herî dawî diya wî hat ber çavan. Ji xwe pirsî: “Ma diya min ev şandine?” Dûre bi xwe bersivand: “Ma diya min a reben ji ku dizane ez li vir im û ew ê çawa bişîne?”

Ew çend perçe kinc li ser ranzaya teng belawela bûbûn. Hestên Mistefa jî belawela bûbûn. Hestê bêrîkirinê hejiyabû û şiyar bûbû. Bi vê re tiştên ji bîr kiribûn hatin bîra wî. Tehm, reng û dengê ku gav bi gav ji bîr dikir, ji nû ve geş dibûn; gerîna pêxas a li nav axê, şivantiya pêz, şikandina tîbûna xwe bi ava çêr, têrkirina zikê xwe

bi xwarinên diya xwe, dizîna titûna bavê xwe... Gelek tişt hatibûn bîra wî û ketibûn xewna wî. Çend perçe kinc bûn, nizanibû ji ku hatibûn. Lê bêhna wan dizanibû, bêhna bêrîkirinê bû.

Sal bihurîbûn. Bi salê re gelek tişt bihurîbûn. Porê reş zîvîn bûbû. Rû qermiçibû. Çav ji hal ketibûn, êdî baş nedidîtin. Êş diket serê ku bi ramanekê mijûl dibû. Bêhn diçikiya. Qirik diêşiya. Lê hêvî xurt û mezin bûbû. Bi berxwedanê riya rizgariyê hatibû kutan û çend tiştên biçûk bin jî hatibûn bidestxistin. Girtiyên derfeta telefonê bi dest xistibû. Girtiyên azadiyê di serî de diwar ji holê rakiribûn. Paşê xwe gihandibûn gelek cihan. Niha jî dikaribûn dengê xwe bigihînin malbat û dostan; a girîng jî dengên ku ji bîr kiribûn dikaribûn dîsa bibihîzin.

Mistefa dê cara pêşîn telefon bikira. Bi peroş li pey hev pêlî çardeh numreyan kir. Bi her jîmareyê re dilê wî zêdetir lê dida. Pîştî kêliyekê ji hember dengê hat. Lê Mistefa xwediyê wî dengê nas nekir. Navê diya xwe got û pirsî ku ew li malê ye yan na. Di demeke kin de dengê

di telefonê de guherî. Dengê pîr û westiyayî got:

“Elo, tu kî yî?” Qirika Mistefa xitimîbû. Bi dengê nizm qirika xwe paqij kir û bi kelegirî got:

“Ez im anê, Mistefa.”

“Mistefê mi...” Deng hat birin û ji wî alî dengê giriyê hat. Paşê dengên giriyê yên her du aliyan tevlihev bûn. Şeş deqe weke kêliyekê derbas bûbûn. Dema Mistefa xatir xwest, diya wî got:

“Çend sal berê birayê te Kamûran hat ku te bibîne. Lê zaliman nehîstibû. Kurê min qet nebe kincên ku min bi Kamûran re şandibûn dane te?”

Mistefa gotibû “erê” ku telefon hat girtin. Bihîstok hêdîka danî cihê wê. Li kincên xwe yên ew çend sal in li ser bûn û peritîbûn nihêrt. Roja ku ew li ser ranzayê belav kiribûn hat bîrê. Û tê derxist ku bêhna ku ji wan dihat, bêhna dayik û gundê wî bû. Milên xwe li ber singê xwe girê da mîna ku tiştêk hembêz kiribe, kincên li ser xwe hembêz kir. Xwest bêrîkirina salan hinekî kêmbike û berê xwe da menzela xwe ya biçûk.

23ê avrêlê 2016

*Vê çîrokê di pêşbîrka Denîz Firat de xelata sêyemîntiyê girtiye.

Zozan bêbask ma

Yıldız Karagöz

Zozan ji herema ez jê hatibûm bû, hembajarîya min bû. Cara yêkemîn, min ew li bajarê Zurîhê li meşa roja 8ê adarê ya Jinên Dinê dîtibû. Gava ji min re got, “Ev baş e ku meriv bi hembajarîyên xwe re biaxe. Qet nebe tu nikarî ji min re bêji bawerhişk.” Ez tev li hev bûm. We rojê min dît ku ez di rewşa ku tê da me, ne bitenê me! Kî dizane ku van gotin di guhê çend mîrovan de çingînê bû?

Gava ku min pirsî “gedê te hêne?” min re got, “Na, xwezî habûyana!” ez çiqes poşman bûm ku min vê re gotibû „başê ku gedê te tunen“. Min ji ber gotinên xwe yê bîfikir fedî kir. Min nizanî bû ku ji bo wê bê zarokbûn êşeka mezine. Wê re got; “tu hîne pir cana. Rojêkê ku tu zevicî gedê te çebivin û îcar tu dikara gedên xwe di hawirdora malbateka germ de mezinbike.” Dema ku ji min re bahse ameliyata xwe kir min ji fikrên xwe şerm kir, pir fedî kir ji ber gotinên xwe yê bîfikir. Min ji ber dayîkbûna xwe, xwe sûçdar his kir. Min ji ber ku ez dayikek bûm nekarî şukuriya xwe bikim. Mînak kêrekê di hundire min re çûbû. Kî dizane ku cane we çiqes diêşî. Xwa-

zika dayîkbûn tişteki were parvekirin bûya.

Xeyalên xwe yê şikeştî, wek tabloyêka bi xemgîn li ser rûyên we daliqandî bûn. Çavên we yê mîna du golen bi rengê deryayê, westiya û qediyabûn. Min bê zanîn dest bi birîna we kiribû. Bi gotinên sivik ber xwe da kenîya û mînak qey tişteke çewt tunebû birîna xwe veşart. Rastiyên xwe jî di çavên xerîb da mîna îrîna kul an di bedenê we da diherikîn. Gava ku dipeyivî, êşên ku diketin navbera rengê rûyên we xuyadikirin. Bêbandor bikeniya jî wê nedikaribû wan êşan jê bibe. Digot, “Dev lê berde! bi vî rengî ji jîyan xweşe.” Êşa ku di dilê wê da hêlûn çêkirî da; kîn, qehr, tinaz, nefret, dev jê berdan tevli hev bûbûn. Jîyana xwe ya dema berê bi kenekî dînan re ser girt. Dema behsa jîyana xwe ya bi êş û agir ku ji bo we biha/bedel dayîbû dikir, digot; “Avrûpa çavên me vekirin.”

Dema ji bo rojbûna wê, ez çûm mala wê ya li bajarê Basêlê, ez li ber deri bi fîstaneke kurdistanî pêşwazîkirim. Dema em derbasî odê bûn fîstanê we yê bi nexşên têyra

tawûs bi kevirên rengîn wek sorik, reşik, zêrînî û zîvînî hatîbû nexşkirin li erdê xûş dibûn. Li hundir carek din got „bixêr hatî.“ Ji enîşkên fîstanê wê da heta binî linga, dawîya fîstanê wê valon ên fireh belaweladibûn. Kembera zêrînî ya bi navê xwe ya zirav girêdayî, kûçên wê yên gilover dabûn xuyakirin. Dema birê diçû fîstanê bi motîvên kevirên rengîn di bin ronahîya lambê de dibiriqîn û wek mînak têyra tawûs xûya dibû.

Ew di xaniye kî bi du odeyan de tenê dijî. Dema min gava xwe avite hundirê malê min fêhm kir ku ez di hawireka cûda de me. Bi nişkava, min xwe di nav odeyêka biçûk û bi rengên xweşik hatî xemilandin de dît. Li dîwaran ber, xaliçe û heqîbên rengîn û derdorên xwe yên bi morî û mircana û bi rîsên rengîn hatibûn xemilandin re kêfa min hat. Ew ber, xaliçe û heqîbên rengîn hatîbûn ziman, her yekê çîroka xwe ya cûda eşkeredikirin. Di van çîrokan de, gava ku roj wek sinîyeka sor li ser berîye de dadiket, jinên li hespan sîyarbûbûn wek bayêkî diçûn. Dibe ku ev xewnên dîya wê an jî yên dapîra wê bin ku li ser tevnan zindîbûbûn. Di nav neqîşanda, ew êvînen nig şikestî, ew hewesên ku ji qalikên xwe derneketin hatîbûn

ziman. Ji berî min, çend jinên din jî hatibûn mala Zozanê. Hevnasîna wan jî ez ji rêwîtiya mistîk derne-xistim. Dema ku ji bo ez rûnim cîh dan min, ez li ser mîndereka bi hirîye hatîbû çekirin û bi neqşên geltan hatibû neqşkirin de rûniştim. Ew balîfên dîwaran ku min pişt a xwe dayîbûn, rûpiştê wan e bi tene, qirlentên hatin nexşandin bi qenewîç jî dîroka nîfşên cipcûda eşkeredikirin. Min berê xwe dan wan, yek bi yek destê xwe lêdan. Min got, “vana te çekirin?” wê got; „Erê! Min sandoqa cihêzê xwe ji gundê xwe da anîn; yên paş jî li wir man.” Kesera xwe kişand, sîngê xwe parikî. Porê wê yî reş pêl bi pêl li ser singên bedew de belaw bû.

Her çiyes dema me li gund sifra erdê bi ew sênîya baqir ya mezin amadedikir, li vir di nav odeyê de cîhê maseya qehwê girtibû. Bi min, di nav ew qav û qacaxên baqir û zîvînî yên li ser hatin danin ku wek dekor bûn, hilmêk hildiket. Tê bigota dema di zarokatîya me de bîhna ji dûr da dihat ket e pozê min. Wê rojê di vê odeya dêkorîn de, Zozanê ji me re şîvên herema me çekiribûn û li ser sifra erdê dan ber me. Şîvên ku ji me re çekirin gîştik şîvê ji ber destên dayîka xwe hînkirî bûn. Geva ku min şorbê

meyîrê, qulotik, miqle, zade bilxur, şîranîye qayîsan dixwar, dayîka min li ber çavê min xûya dibû. Min dîya xwe car li nav aşxana me ya li gund de didît, car jî li nav aşxana me ya Konyayê. Dîya min di aşxana me de li ber dûkêşê beroşa ser disten de şîva me tevdida. Ji aliyê din de bi zibil, sape cê û gênim ar vêdixist. Di aşxana me ye li Konyayê jî li ser ocaxê gazê biroşa şîvê xwe tevdida.

“Hevala min çûyê ku!” ez bi dengê Zozanê veciniqîm. Hevalê me ser sifrê tev li hev kenîn. Zêlo ji Mardînê, Havîn ji Amêdê, Fidan jî ji Meraşê hatîbûn Swîsrê. Em tev koçbêr bûn li ser sifrê. Min bala xwe de wana, Peyvên gulî yên Ewropayê di rûyên wan de bûn. Min di dilê xwe da got, “kulen dile we jî li ser xetên rûyên we vekirine.” Sohbeta me li ser cûda bûna heremê me bû. Ji me her yekê qala adetên gund û herema xwe dikir. Xwazî ku me cihê kirin, heremparêzî di navbera me de çenekiribûya. Koçberî me davêje ber hemêza hûtê bi heft serîyan ku ji dûr ve mîna agirêkî meşalê vêdikeve. Û hûtî bi heft serîyan, dema ku li hemberî zêdebûna me bi ser neket, em wek nanêkî parî parî, herem herem ji hev bidûr xistibûn. Halbûkî, her yek heremên me ji bo danikî

xwarina vî hûtî bûn. Dîsa jî hîsên me yên di dilê me de dema dibûn yêk, em nezikî hev dikirin, dikişandin ba hev. Wê demê cûdabûn belavdibû.

Gava ku Zozan negêhiştîyê yarê xwe, gundê wê ji wê re tengdibe. Êdî Bêhne wê li cîh û war ê te de hatibû dinê û mezin bûbû dernedikeve. Ji birê xwe re dibê, “min jî bibin Avrûpayê” dema ku hatî Swîsrê hîna 21 salî “bûyê. Wê jî wek birê xwe penaberî (iltica) kiriyê. Fidanê pirsî, “Tu terê gundê xwe Canbeg ê (Cîhanbeyli)?” Zozanê got, “ Na! 15 salin ku ez neçûme gundê xwe. Ez dizanim ku gey tiştik wek berê nemayîye. Lê eger ez rojekê herim, ez ê gundiyên xwe mal bi mal bigerim, ziyaret bikim. Ezê li ser kolanan û çiyayên gundê xwe seyran bikim bêyî ku ji tîrsa kûçikan bigerim. Piştî wê bala xwe de min û got: “ Tu dizanî? dema ku em li gundê me bûn, li me her tiştek şerm û şermêzar bû. Me nedikarî derkevin dervayî hewşê xwe. Li îd anjî dawetan me dikanî derkevin der hewşê me.

Min sohbeta me vegerand û got, “Zozan! birastî em hatin rojbûna te pîroz bikin. Lêbelê Tu tarîxa rojbûyîna xwe rind dizanî?” Wê got, “erê, ez baş dizanim.” Fîdanê çavên xwe bal kirin û got, “ rastî! Tu çava

dizanî?” Zozanê mîna kesêkî li ser rastîye xwe sekînî xwe lêqand û got, “roja ku ez hatim dinyayê manga me ya sor mirîye.” Min got, “Çi-ii! korbîyê, heta tu hatî ve dinyê te serê mangê sor xwar.” Em tev li hev kenîn. Êdî me dest bi henekan kirî bû. Zozanê **qandîk** dikanî zikê xwe digirt û di çave wê da hêstirk dihatin xwar. Îcar min got, “roje ku ez hatim dinyê biçer di terlê me de şikeştîyê. Ganimê me 3 rojan li ser erdê maye. Giştik li ber royê hişk bûye.” Havîn ê got, “bisekinin, bisekinin! Ez rast dizanim tarîxa rojbûna xwe.” Zêlo got, “Erê,! Erê! Ke ca bêje tu çava hatîyê vê dinyayê.” Havînê got, “rastî ez dizanim.” Mereqa me zêde bû. Û me bi hev re got, “dîya te kêsekî xwandewan bu?” wê got, “na, na, roja ku Kenan Evren asker rakir ser pîyan, ez hatim dinyayê.” Em tev li hev şaş bûn ku bêjin çî? Fîdan ê got, “başê, emê 12 îlonê verin cem te. Lê dil xatirê Kenan Evren ji hêye emê ji vî re jî qewzegulek reş bişînin.” Ken û girî li rûyên me de li hev ketin. Êdî em bi kelegirî dikenîn!

Dema ku Zozan ê li Swîsre cîh û war digire, dile xwe dikeve xortekî. Navê wî xortî Botan bûye. Botan ji bajarê Zozan jê hati nebûye û ew şoreşger bûye. Ji bo rizgarîya gel ê me di nav kar û barê şoreşê de bûye. Bi

cil û bergên xwe yên şoreşgerîyê wek kesekî rêber û ji nav eş û xeyalan we, we xelas bike ketiye jîyana Zozan ê. We, ew ji civanên gundî xwe cûda ditîye. Zozan di bin bandora dîtîn, fikr û ramanên wî yên pêşverû de dime. Gava ku qala mafên jinan dike, Zozan xwe li ser nermîya ewran dibîne, kefxwaş dibe. Lêbelê, ji bav û birayên xwe heta niha qet tişteki weng nebihîstî bû.

Heta niha mêr ên Zozanê naskirî digotin jin jinbûna xwe, mêr jî mêrbûna xwe bizanê û li hesabê wan nehat jî li hemberî jinan dijwar bûne. Zaten li xerîbîya vî welatî de, dema ku bi pirs û rûyê koçbêrîyê yên wek cemedê de li ber xwe dide; ev gotinen evîndarîyê ku Botan jê re bi dengê xwe yî nermik digot, hîsen Zozanê yên cemedîn diheline û li dile wê da gulên evîndarîyê vedike. Kesêre xwe kişand û got, “ez mîna pisikêkê ketim hemêza Botan. Min ji wî pir hezkir, min nedikanî bê wî hebim...” Aksesûwarê ku li ser şara xwe de girêdayî, di nav du birûyên reş da dadiket. Rengê aksesûwarê yê kesk bi rengê çavên wê va tev li hev bûbûn. Ew çavên bi girî tijî bûyî, hatîbûn ziman, mînak bêjin “Qal-kirina pir tiştî hêye!” Û di cihekî de disekinîn. Levên xwe dema nefes digirt—berdida bi agirê di hundirê we

de dilerizîn. Dema dengdikir şorên li zimanê we hatibûn pêçandin, şikeştî û bi tirsbûn. Dengê xwe di qirikê de dima.

Bi rihekî safikî singê xwe yê wek deşta Konyayê fireh û tijî simbelên zevîyan li ber Botan vedike. Ji bo demeka kin pê re dilşad dibe. Dema biryara zevacê digirin birayên we qebûl nakin. Dibêjin “Ne ji herema meye. Kî yê, kesekî çawayê ne eşkereye. Nabe!” Lê belê ji dema Zozan hatibû Swîsre pê de her dem dibihîst ku jinên ji herema wan hatin pir qedirbilindin lê mêrên xwe jî bêkêrin. Dema Botan digotiyê “Tu rûne evîna min! Hîro hemû karên malê ezî bikime!” bi gotinên ji bo mêrên herêma xwe hîn zêde bawerdikirîye. Li dawîyê birayên we hemberî biryara wan derkevin jî bi Botan re dizewice.

Lê; hezkirê we ji zewaca wan bi şûnda di demeka kin de, kirasê xwe yê evîndarîyê carek din li xwe nekirîye. Kirasê xwe yê li xwe kirî; ji yên Zozanê li ser merên gundî xwe diyîn hîn zêde pîs û neçê bûne. We demê Zozanê kesitiya evîndarê xwe ya rast ditîye. We jî pênekirîyê rojekê di demeka qet nehat payîn de “Em hevûdu fahm nakin!” gotîye û wek mînak mêrên Avrûpî yên modern hemû karesatên xwe wek

xerebeyekî li şûna xwe cîh tîle tere. Ji jîyana Zozanê hemû tiştên dema berê bi xwe re dibe. Lê li gel her tiştî Zozan difikirîyê û biryara xwe dayê ku, ev qedera min e, eza jîyana xwe pê re derbasbikim. Kirinên Botan yên li paş xwe hîştin ew kiriyê wek xerebeyekî. Dema li ber xwe dide; jinbûyîna xwe û malzaroka xwe ya di bedena xwe de wendadike.

Bedewîya xwe ya hundirê xwe hatî welakirin, jinbûyîna xwe çirbikira jî dilşad nedikir. Dema digot “dilşad im! azad im!” bi rastî baş dizanî ku ne me, ne jî xwe nedikanî bixapîne. Ji bo dilşad be hemû liberxwedayînen we, wek lêdanên firçên wênesazekî di jîyana wê de cîh girtibûn. Rihê jîyana we zû de hatibû kuştin. Lê ya rast dema li gundê xwe bû dolabên we tijî kinç nebûn. Di çente de kertên bankayê û danûstandinê jî tunebûn. Ji bo li kêf û zewqa xwe bigere û daxwazên xwe bi cîh bîne azadiya xwe jî tunebû. Lê, rihe kî xwe yî leqekek, bi kelecana, zindî, xwîn germ û azad hebû. Xeyalên xwe yên meriv nedikanî bigire hebûn. Li vî welaî van hemû ji dest girtibûn û kemasîyên din dabûnê. Ji vê danûstandinê bi şûnda Zozanê nedizanî ku baskên xwe nebûn nedikanî bifire.

12.11.2018, Biel/Bienne– Swîsre

HELBEST

Bêrîvan Keskin

DEMSAL

Ku tu kîjan demsal bî
Bihara min ewe
Ezê werim li şaxên te venişîm
Ne dibêjim zemherî
Ne dibêjim tavî
Ezê werim konê xwe di dilê te de vedim
Ma ne tu bûyî!
Yê ji min re asîmanê xwe vekirî!
Ma ne tu bûyî!
Yê ez ji xulavê afirandî!
Ma ne tu bûyî!
Yê ji êşen min re herşev nobedar!

BES TU VEGERE

Bes tu vegere
Azadîyê bi qelenê te kim
Soz.....
Bes tu vegere
Ezê mala xwe ji asîmanên te bar kim
Lê netirse
Ne sterk im ku te bihêlim sêwî
Ne heyv im ku te bihêlim tarî
Ez hehecik im, jixwe bê war im
Li biharan têm
Li payîzan diçim
Helbet ezê rojekê bimirim
Bes tu vegere
Ezê biharan diyarî te bikim

Di kurmanciya Anatoliya Navîn da

Gotinên çê

– II –

(ŞÎRET, TEME, DUA, HEZJÊKÎRÎN, PESÎN, TAW, PAYÊ/PAYÎ DAN)

Nuh Ateş

Di hejmara bîrnebûnê ya 73an da min li ser mijara gotinên neçê nivîsîbû. Di vê hejmarê da jî ezê qala gotinên çê yên ku ji dem û dewranên kurikîtiya min li gorê zaravayê (devoka) kurmancîya gundî Xelika (Kulu-Konya) di bîra min da mayî bikim.

Ji hêla zimên û nivîsandinê da kêma yan zêde tesîra zaravayê (devoka) Xelika li ser gotinên neçê yên ku min li jêr komkirî heye. Ji bo ve jî, dibe ku ev şor û gotinên ku di bîra min da mayî bi yên li gund û bajarokên kurd yên din ên li Anatoliya navîn va jî hen aliyan da hevûdu negrin û ji hev cihê bin.

Nivîsandina gotinên çê jî ji bo ziman, kultûr û civatnasînê gerek e. Ji hêlekê da jî, mijar û naverok çî dibe ma bibe, her nivîseke bi kurdî û bi taybetî jî li ser Folklor û zargotinên kurdî li her cîhûwarên kurdnişîn bi serî xwe xîret û liberxwedaneke ji bo parastina çand û zimanê kurdî ye.

Peyva çê di kurmanciya me da pir û bi maneyeke rind tê bikaranîn. Bi gotinên çê meriv, bi taybetî zar û zêç li gor tevger û bawerîyên civatê yên serdema xwe tên perwerde û terbiya kirin

Navî li ser e, gotinên çê pir caran tesîreke rind, erênî û bi kêr li ser piçûk û mezinan cihdihêlin. Hen ji wan jî sewa parastin û hacetên duzanê û ideolojîya dewranê bi kêr in.

A

– Aferin

– A Xwedê ku tu heyî/

Çi rind e ku tu heyî

– Avha, Xwedê ne ke

B

– Bi aqilo/aqilê

– Bi heş e/ serî tijî heş e

– Bi heşan kes nagê (nagihê) wî/wê

– Bi her tiştî dizane heta ku

bi binî herdê gihê

- Bi her tiştî dizanê, wekî derya ye
- Bi tevn û teşî ye (Jin ji bo keçîk/
jina tewên)
- Bi şanûşuhret e
- Bi gurê(gorê) mezina bike
- Bi kincên piqol megere, eyb e
- Bi xêr û bereket we
- Bi xêr hatî
- Bi xêr herî û warî
- Bi ber dil da çûyîn/
Bi ber dil da here
- Bi pê avê vemexe
- Bi/Ji xwe bi guman we
- Bi bismilahî destpê her
karekî bike
- Çi keçîkeke/kurikekî bi heş(hiş)
e, hay je her derê heyê
- Çi jineke/mêrekî bi aqil e (bi heş
e) ew î/ew ê bi binî herdê dizanê
- Çûyîna xêrê we, bi xêr herî û bi
xêr warî
- Çî yê/Çî yî jîr e, ji heqe îşa tê
derê (der tê)
- Çapik e/Merikî pir çapik e/ Jin-
eke pir çapik e
- Çi rind e ku tu heyî
- Çavî te ne li nemusê xelkê we
- Çi yî/Çî yê çeleng e
- Çilekîyê me ke
- Çîn û çortana dermexe

C

- Cêmêro (Camêr), hêyfa te
çî cêmêr e, di ser ra cêmêr tunen
- Colmed (Comerd)/
merikî colmed e

Ç

- Çava (Çavan) bixwim
(bi meneya hezkirinê)
- Çav bi teva nedin
- Çav fere we
- Çê: keçêke/kurekî çê; zevîyên çê,
hespê çê, pezê çê...
- Çî mêt e wekî zêr e! /
Çî jin e weke zêr e!
- Çî mêtî/jine çê ye
- Çî kurikekî/keçîkeke bîaqil e,

D

- Dest û pîyê te nêşin
- Dest û pîyên xwe ba bikî
- Dest fere ye/Jineke/Mêrekî pir
destfere ye
- De çê de çê, min bihîst ku te
xwendina xwe xelas kiriye
- Destî xwe bi ser ra bigre/Destê
xwe bi ser ra girtin(Lê xudî derke-
tin)
- Dilan meêşîna/meşîkêne
- Dilşikestîya awenî bike/Awenîya
bide dilşikestîyan
- Derewe me ke
- Dizîyê me ke
- Destdirêjîyê me ke

- Devî xwe ji xêra ra veke
- Dest bi huner ê/Dest bi huner o
- Dest û nigan (lingan) zêr ki:
Çi mêrî/jine çê ye ê ku dest û
nigan zêr kî
- Destê xwe di ber xwe va ke û
li oxirê mêra daweste
(ji bo jina/keçika)
- Derawa me ke
- Di nav heyî da wî
- Derya ye: Wêkî derya ye,
pir tiştan dizane
- Doxinê xwe li ber heramiyê
vemeke

E

- Ez ji te hez dikim
- Ez di dorê heta benî gorê
- Ez qurban bi bavûdiyên xwe va
- Ez qurbana îşqê çava(çavan)/Ez
qurbana çirê(çireyê) çava
- Ez qurbana hêstêrkên
çava(çavan)
- Ez qurbana xelqê çavan
- Ez qurbana kezewê te
- Ez qurbana herdî (erdî) ku tu pê
lê tenî
- Ez rindîya ku te ji min ra kirî
hetanî mirinîyê ji bîr nakim
- Ezîyet bi heywana me ke

Ê

- Ê di dilî te da biwe îşala
(îşalah)
- Êfa(hêyfa) meriya/ êfa wî,
çi merikî colmed wû
- Êmega/Rindîya ji bîr me ke/
înkâr me ke

F

G

- Gir-gir deng me ke
- Gunehkariye me ke
- Guh pê gotinê neçê va me ke

H

- Heşgihêştiyo
- Hezar salî biwî/bijînî
- Hesûdiyê me ke
- Herêm me xe (me xwe)
- Heqa me xe
- Heqî sêwîya me xe
- Heqî min li te helal be
- Heqî cîrana çav ke (bike)

Î

- Îzika me ke

Î

- Îftera me ke
- Îcadan dermexe

J

- Jineke çê a ji vê biderê
- Ji te pir hez dikim/

- Ji te razî me
- Ji ber mezina rawe ser xwe
- Jîr û jêhatî ye
- Ji şer û beleyan dûr daweste

K

- Kehîl e, di ser wî ra kehîl tune ye
- Kesê ku rindî ji te ra kirî bi ser serî xwe de

L

- Lawî reş o (bi mena jîrî, wêrekî û liserxwebûnîyê tê gotin)
- Li îyd/eyd erefan here destî mezina
- Li dîndarê mezina destûpîyên xwe li ber xwe girêde
- Loma me ke
- Li dunya heq herî cenetê

M

- Malava/Mala te ava be/
Mala te şên be
- Malxurîyê me ke
- Malhila me ke
- Ma tu î li ser xwe wî
- Mêrê dunê (dunyê) derewin e
- Merî çê wo,
di ser ra mêr heram in
- Mêrekî çê ê ji vî biderê/
Jineke çê ji vê bi derê
- Mezin û biçûkîyê çav ke

- Melekayek li pêş û yek jî li paş tewe
- Meqahr e/Ji qahra kete bin bara
- Ma çavî te nî (neyî) li nemûsê xelkê we
- Mexdura şa bike
- Mekeve rû meriya/mekeve rû xelkê
- Meriya xûlî me ke
- Meriya meqahirîne
- Me rûreş me ke
- Me/Xwe meke riswa

N

- Nefsmîr/Nefsmîro/
Ma tu î nefsmîr wî
- Nefsbiçûk we
- Neheqîyan me ke
- Nerîndîya me ke
- Nizxa me ke û çîn û çortana der mexe
- Nîfira me ke

Q

- Qe neşehîtî
- Qêweta me ke
- Qedir û qîmeta bizane
- Qîmetê xe (xwe) bizane
- Qirfa bi xelkê me ke
- Qurbana qeretiya te wim

O

– Oxirê mezina mebire/li oxirê
mezina daweste, serî xwe di ber
xwe ke

– Oxir we, çûyîna xêrê we

– Omdîyê xe (xwe) qet mebirre

P

– Pir yare te me

– Pir bijînî, hezar salî biwî

R

– Rindîya bike

– Rindî û heqa înkâr me ke

– Rehma Xudê lê we, çû dunya
heq (di pêy mirîyan va tê gotin)

S

– Serqot megere, eyb e

– Serhevda me ke

– Sûvahatiyan li hev wûne

– Sihêrbazîyê me ke

Ş

– Şorên neçê/xeraw me ke

– Şorê devî xe (xwe) bizane/

Ma te hay je şorê devî xe hewe

– Şorê mezina mebire

– Şora mezine ye

– Şûnê xwe bide kal û pîran

– Şûna te bi cenet we

– Şeg e, di ser wî ra şeg tunen/

Filan kes bi kawlistine pir şeg e

– Şîrê min li te xaş (xwaş) helal we

T

– Taw dayîn/tawa pê de (pesan-
dîn, teşwîq kirin)

– Tijî heş û aqil e

– Tu herî cenetê

– Tu derd û kulan newînî

– Tu tahlîya newînî

– Tu pir bijînî

V

– Vira me ke

– Ma tu ne yî bi eynat wî, vi pîstî
xelke me keve û mewe dirikê pîstî
xelkê

W

– Wekî/Weke qeda ye

– Wekî/Weke entîkê ye

– Wekî/Weke zêr e

– Wekî/weke kenebar(kehrîbar) e

– Wekî/Weke cin e

(cansivik, qurnaz, jîrûjêhatî)

– Wekî/Weke meleka ye

– Wêreko/Wêrekê Ma tu î/

tu ê wêrek wî

– Wekî/Weke çîk e

X

– Xudê (Xwedê) teve îşî

(karî) te we

- Xudê ji te razî we
- Xudê rindîyan bike nesîw
- Xudê ê di dilî te da bike
- Xudê mirazî te wune(bîne) şûnê
- Xudê heş û aqila bi te de
- Xudê îşî te rast wûne(bîne)
- Xudê dil û mirazê te wûne şûnê
- Xudê tu tahlîya nede
- Xudê tu derd û kedera nede
- Xudê emrekî dirêj bike nesîw
- Xudê ji qeza û bela biparêze
- Xudê ji şeran biparêze
- Xudê isleh bike
- Xêra bike
- Xêr e îşallah
- Xerewîya me ke
- Xudê dil û muradê wê
wûne şûnê
- Xudê bi fedîkirin nede
- Xudê ji çavên neçê biparêze

- Xilafîya me ke
- Xagîyan me ke
- Xudê neşeyîtîne
- Xe(xwe) û me riswa me ke
- Xîretkêş we/Xîretî dêûdotan
û mermaliyan bikşîne
- Xwe meke eşoret

Y

- Yare te me/Pir yare te me (bi
meneya hezkirinê/dilketibûnê)

Z

- Zêfan me ke
- Zîyankariyê me ke
- Zikî merîya meêşîne
- Zema me ke
- Zulimê me ke

Mainz/Alemanya
01.04.2019

ŞIVAN

Klama klasîk a kurdên Anatoliyê bi nav û deng

“LO ŞIVANO” îlhama vê çîrokê ye.

Mûlla Evîndar

Roj çû ava, şewqa xwe wenda bû, şev bi ser zozanê de hat.

Li ber mala axa dengê kûçik hat, kûçik lêket. Axa rabû, li hêla malê gom hebû, li hêla gomê jî pez, berî her tiştî li pêz nêrî, pez mexel bûye. Dengê kûçik hîn dihat. Axa dît ku yek li ber kûçik e, kûçik wî bernade. Axa berve kûçik çû, go “Aşt,aşt!” Kûçik rawestî. Li vê wextê ya mîvan, ya jî diz dihat.

Lê ew ne mîvan bû, ne jî diz. Axê go: “Tu kî yî?”. Go “Ez şivan im xalo, şivanê ecer.”

Axa: “Bi xêr hatî.”

Şivan: “Spas xalo!”

Axa: “Çima ewqas dereng mayî?”

Şivan: “Ez ji xwe re peya hatim.”

Axa: “Gundê we dûr e, tu çima peya hatî?”

Şivan: “Heyam xweş bû, her der gil û giya ye, ez hez dikim peya bigerim.”

Axa: “Keremke, were em herin hundir.”

Pezê axa çend roj in bê şivan e, axa gund bi gund gerî û ev şivana

dîbû. Şivanekî por şitil, por dirêj, bejn zirav û 18 salî bû.

Axa derî vekir. Li sirtê / milê Şivên tûrikek hebû, tê de çend kinc, kûpê avê û hwd. Şivên tûrikê xwe da ber derî. Ketin hundir, derbase odeya mîvanan bûn, axa çiraya li dîwêr a bi rûnê gazê vexist, rûniştin.

Axa bang kir “Keça min çayê bîne”. Xanima axa jî hat odê, bi Şivên re go “Bixêr hatî”, jê pirsî “Ji şîva îşev tu mayî, tu yî birçî yî, ji te re tişteki xwarinê hazir bikim”. Şivan go “Na xaltiyê, nan û av di tûrikê min de hebû, spas”.

Keça axa, Cemikê çayanî. Çiraya li dîwêr şewq dida odê, bejn û bala Şivên pê ronî dibû, Cemikê çay li ber Şivên girt, ji çî ye wê jî nizanî, dilê wê kire gurmegurm, kelecaneke lê peyda bû. Ewqas mîvan tên Cemik cara weha nedibû.

Axa: “Li vê zozanê îtibarek min heye, pezê herî pir li vir pezê min e, pezê herî çê li vir pezê min e, tu yî weha bizanî û weha bidomî”.

Şivan: “Lewma ez peya hatim, min go ez deşta vir, çêre pir li ku heye bizanim. Tu meraq meke xalo.”

Axa: “Navê min ne xalo ye.”

Şivan di ber xwe de kenî. Axa jî kenî, go “Ez ne xalê te me, axayê te me”.

Şivan vê carê go “Erê, tu axayê min î xalo.”

Dengê vê sohbetê dihat odeya ku Cemik û diya wê lê. Ew jî kenîyan.

Axa: “Tu yî westiya yî, tu yê li berbangê zû pez rakî, rabe rakeve.” Şivan: “Tu rast dibê.”

Axa: “Îşev tu mîvan î, li odeya mîvanan rakeve, sibe tu şivan î, ez jî axa me. Sibe mîvanî bidawî dibê.”

Şivan: “Na, spas! Ez li vir ranekevim. Ez ne mîvan im, ez ê herim li hêla pêz, di kulavê xwe de rakevim.”

Axa rabû ser xwe, go: “Were em herin.”

Hîva li esman xweş dibiriqî, tarîtiya şevê ronî dikir. Çûn li nav pezê ku mexel bûyî geriyan, 500 pez zêde hebû. Her mî mîna ku cûm/ benîşt dicûn dikayîn. Çend kar li nav pez baz didan, dilîzîn. Kûçikê belek û ker li hêla hev bûn, mîna ku ew bêjin; “Em ji sibê re amade

ne” li Şivan dinêrîn. Li hêla gomê odeyeke biçûk hebû. Axa deriyê ode vekir, bi Şivan re go: “Ev odeya te ye”. Axa çira li dîwêr vexist. Li erdê geltek raxistî bû, Şivan tûrikê xwe avêt ser. Li kêleka dîwêr ciyek, li ser cî lihêf û balîv hebû. Xanima axa jî hat, ter / xurca kerê anî wir, go: “Xwarin, vexwarina te ji bo sibê gişk di vir de ye”.

Şivan ji dest girt û spas kir. Esmanê reş li berbangê bi şewqa rojê qelişî, ronahî bi ser zozanê de hat.

Şivan li pêşiya pezê xwe ye û dihere ber bi mêrgên bi gil û giya. Şewq û tîna rojê di pencerê re serçavên Cemikê mist dan, çav lê qemişandin. Ji xewê şiyar bû. Dengê zengilên pêz kete guhê wê. Rabû, hat ber pencerê. Pencere nizm bû, her du henîşkên xwe dan ser dîwarê ber cama pencerê, xwe pê sipart û li der nêrî, li jor şewqa rojê, li jêr keskahiya zozanê xuya dikir. Pez ketibû rêze diçû,

Şivan li pêşiya pêz bû, dilê Cemikê dîsa kut kut avêt. Îro ne mîna rojên din e ji Cemikê re, çima ye ew jî nizane. Kêfê wê pir tune ye.

Ji odeya xwe derneket, diya wê hat ba, lêpirsî, Cemikê go: “Ez bêhal im, ez ê rakevim.” Cemik

21 salî ye, heta van salan ew ti car weha nebûye. Qurifekê ew girt. Di ciyê xwe de çavên xwe berdan tawanê, dest yek li bin serî, yek li ser dil bû. Çavên wê westiyane, lihêf kişand ser xwe û çavên xwe girtin, bi dengêkî nizm, bi dengêkî westiyayî, ji dilê wê nalînek hat, go:

*“Dilo, te ji min xêr e
Canê min da ber kêr e
Jana te rabû ji çi re
Ez ê çi bikim jê re”*

Heta niha wê qet ne klamek, ne jî helbestek gotibû, dilê wê bargiran bû, wek ava çem ev çarîna jê herikî. Wê rokê Cemik ji mal derneket heta êvarê. Êvar bû, dengê zengilan hat. Dengê zengilên pêz mîna bang kirin, mîna dawet kirinê bi wê dihat. Rabû ser xwe derket, pez kom bi kom li dor gomê mexel dibû, axa bi Şivên re deng dikir.

Êxe, Cemik li ber malê dît, bang kir, “Keça min were vir, şivanê me, ji me re kuvank/kuvark anîne”.

Kuvank li hêla Şivên di torbeyê paçinî de bûn, devê torbe vekirî bû,. Kuvank bi qasî bostekê gir, reng xweşik, teze xuya dikirin.

Şivên ew li deşta wan deran berhev kiribûn. Şivên torbe heyne û da dest Cemikê, hinek bi fêdî,

hinek serî di ber de lê bi gîrnijîn û bi awirekî germ û nerm go: “Efîyet be dotmam.” Cemikê nikarî bibêje spas, çima weha bû nizanî, serê wê gêj bû, dilê wê mîna ku ji şûnê leqiya, li wê kêliyê. Cemikê kuvank dan diya xwe. Dîsa çû odeya xwe, ciyê xwe li erdê bû, xwe dirêj kir li ser. Çavên xwe girtin. Li ber çavên wê, awirên Şivên, çavên Şivên, gîrnijîna wî. Dilê wê de agirek hate dadan. Awirên çavên Şivên wek çarîna helbestekê, wek narîniya hestekê, wek awaza stranekê dilê Cemikê lerizand. Ew çi hal e, cara weha nebû. Nalîneke bêdeng hat ji kûrahiya ruhê wê:

*“Dilo ew çi hal e
Te çima nal e nal e
Jana te xweş û delal e
Eceba çima ne zelal e”*

Şîva êvarê kuvank bûn. Ji şivê şûn de Cemikê bi diya xwe re al nekir/alîkarî nekir, qaw/fîraq neşuştin. Zû çû odeya xwe, zû kete ciyê xwe, bi çavên westiyayî raket

Seda /serê sibê bi dengê zengilan Cemik şiyar bû, şewqa rojê ode ronî dikir. Pencere nîv vekirî bû, bayekî xweşik û hênîk tê re dihat. Rabû hat ber pencerê, pez ketiye rêze, hêdî hêdî dihere, Şivan kerê

xwe bar dike, kûziyê xwe tiji av dike. Porê Şivên bi bayê hênîk li hewa dilîst, ew porê dirêj bi bayê xweşik şe dibû û di pencerê re li serçavên Cemikê diket.

Cemik serxweş û sermest bû. Rabû derket, berve pêz çû, lê pez bi dûrketibû, Şivan bi dûketibû, dengê zengilan hîn dihat. Ba lêxist û şara wê ji serî firand. Şar berba çû. Kete pê şara xwe, yekî/ê bidîta wî/ê bigota qey ew ketiyê pê pêz.

Şar berve pêz diçû, li neqewê li ser kerengekî dawestî/rawestî. Cemikê şara xwe da serê xwe, li ser neqewê li dûr nêrî, li pezê mala bavê xwe, li şivanê mala bavê xwe.

Pez him diçerîya, him diçû, Şivan jî bi hêla pêz ketibû. Roj hîn teze derketibû, germahîyeke xweşik li zozanê belav dibû, Cemikê li jor li esman nêrî, ewrên spî di nav şînayîyeke zelal, xweşik û ronî de xuya dikirin, li jêr li erdê nêrî, di nav keskahiyê de gil û giyayên rengîn di ber çavên Cemikê re derbas bûn. Dîmenên ku li berbangê dîtî: Bejna Şivên, porê Şivên ê ku li hewa dilîstî.

Cemikê çavên xwe heyнан, dîsa li pezê mala bavê xwe nêrî, bejna Şivên pir hindik xuya dikir, go:

*“Lo Şvano bejna te li dûr e
Janek kete dilê min, kûr e*

*Qey eşqa min firîye te
Qey dilê min ketiye te”*

Bi ser vê çarînê de wê ji xwe re eşqa xwe îtîraf kir, nalîna dil zelal bû ku çi ye.

Vegeriya mal. Diya wê li hêla malê bû. Diya wê bi henek go: “Keçê tu ji ku têtî? Min go qey tu reviyayî.”

Cemikê go: “Ez li vê hewa xweş ji xwe re li dor malê digeriya, şara min berba çû, ketim pê û min anî”.

Diya wê: “Min go qey Miço tu ji lawikê xwe re rivandî” go û keniya.

Pir malan Cemik xwestibûn lê Cemikê nekir, yek ji van jî Miço bû. Miço jî axa bû, ji lawikê xwe re Cemik xwestibû lê Cemikê qebûl nekirî bû. Dê û bavê Cemikê pir dixwest ku Cemik bibe bûka Miço

Emsalên Cemikê gişk zewicî bûn, hîn ti keçik heta 21 saliyê li mal nema bûn.

Cemik bi rindiya xwe bi nav û deng e, ew bûye 21 salî, hîn nezewicî ye. Digotin Cemik ne ji merkir/mêrkira ye.

Nîvro bi şûn de dengê çerçî li zozanê hat, li hefte carekê çerçî dihat. Cemik berve çerçî çû, li çerçî gundî civiya bûn. Cemikê her carê kîloyek loqimê bi gwîz distand vê

carê wê jî nizanî çima ye, ji xwe bêxeber du kîlo standin. Herî / hirî da çerçî, loqimê xwe heyne û hat mal.

Li siya dîwêr rûnişt. Dîwar, dîwarê odeya li hêla gomê, dîwarê odeya Şivên bû. Deriyê odeyê vekirî bû, kete hundirê ode, loqimê di destê xwe de bi nîvî kir û da hêla balgiyê Şivên. Çû şijing anî, misîn anî, ode av kir, rêş kir û ji ber ku ti kes nebîne ew bi lez ji wir derket.

Hevalên wê bang kirin ku herin ser avê ji xwe re bi jinên ku li wir heriyê dişun re wextê derbas bikin. Cemik nehat, çû odeya xwe. Li ber pencere rûnişt û li benda êvarê bû, li benda pêz, li benda Şivanê mala bavê xwe.

Êvar bû.

Dengê zengilan, dengê kûçikê belek hatina pêz xeber didan. Cemik derket hêla malê. Dê û bavê wê jî li wir bûn. Şivan di hêla wan re derbas bû, silav da wan. Porê Şivên ji tozê wek porê spî xuya dikir, Cemikê di dilê xwe de go: “Min bi destê xwe porê te bişuşt”

Şivan çû odeya xwe, barê xwe li wir ewirî. Li der, li ber derî bi misîn serçavên xwe şuştin, porê xwe dakişand. Cemikê dît, di dilê xwe de go: “Misînê avê min li te bigirta”.

Şivan hat ba dê û bavê Cemikê, go: “Odeya min paqij bûye, we zehmet kiriye, we tişt daye hêla balgiyê min, spas!”, Ne axa, ne jî xaltiyê tişt fêm nekirin, Cemikê serê xwe kir ber xwe, paşê jî li esman nêrî.

Axê go: “Pez xweş çêrî?”

Şivan: “Erê, xweş çêrî, lê babûsk/ babîlîsk rabû, hinek toz hebû”.

Şev bi ser zozanê de hat, Cemik li odeya xwe li ber pencere li der dinêre, ne dengê, ne jî kesek, şewqa hîvê jî tunebû, xew nakeve çavên wê, li pencereya Şivên nêrî, çira wî dihat.

Çend roj in, bêwext, emrîvakî klamên bêdeng wek nalînek ji dilê wê dibarine. Dîsa dilê wê keliya û nalî:

“Lo Şvano

Îşe te çi ye li nav pez

Bi diskî were ba min bi lez

Ji wî kulavî hîşk derkeve

Li ser ciyê min î nerm rakeve”

Çawa û çima ew hest bi vî awayî hatin ziman, wê jî nizanî. Careke din li der nêrî, şev kerr û lal bû, di nav bêdengî û tarîtiya şevê de tenê şewqa çiraya Şivên dixuyî, wekî din her kes raketîbû. Hêza dilê wê ew rakir ser pîyan û bi gavên bêdeng

çû der û li ber pencereya Şivên dawestî, kûçikê belek ji hêla pezê ku mexel bûyî hat cem Cemikê, sewa ku kûçik deng dernexe Cemikê stûyê wî mist da û li pencerê xist. Jixwe pencere vekirî bû, Şivan hat ber pencerê, go: “Kî yî tu?”. Hîn ku bersiv nehatiyê, Şivên nas kir.

Şivan: “Dotmam, tu yî”

Cemik: “Erê, pismamê mino, ez im.”

Şivan: “Tiştêkî bi te lazim heye?”

Cemik: “Na, spas! Xew nekete çavên min, çiraya te dihat, min go ka tu çi dikî.”

Şivên nikarî bersivê bide, serê xwe kir ber xwe.

Cemik: “Tiştêkî bi te lazim heye?”

Şivan: “Na, spas dotmam!”

Cemik: “Odeya te min paqij kiribû, loqim min ji te re anî bû”

Bi fêdiyeke veşartî Şivên go: “Spas dotmam!”

Cemik: “Şeva te xweş be!”

Şivan: “Şeva te jî xweş be dotmam!” Cemik çû odeya xwe. Bi ser vê dîtin û sohbetê de rehet bû, barê li ser wê sivik bû. Lê agirê ku li dilê wê hatiyî dadan hîn xurt bû. Kete ciyê xwe, çavên xwe girtin, ji dilê wê mîna ava çem dîsa çarînek herikî, go:

*“Ji min re bûyî wek şekir
Ez hatim, te derî venekir
Min dilê xwe ji te re vekir
Ez çi bikim te ferq nekir.”*

Diya wê behsa dengbêjan diki-ribû, bi ser vê çarînê de go: “Qey ez bûme dengbêj”. Paşê jî go: “Na, na. Ez ne dengbêj im, ez aşiq im.”

Li berbangê Cemik dîsa bi çûna pez hesiya, dilê wê xwe mîna seetê eyar kiribû, Şivan li kîjan wextê dihere û tê dizanî. Rabû ber pencerê, dît ku Şivan haziriya xwe dike. Li firehî û keskahiya zozanê nêrî û bi dengêkî nizm dest bi klamê kir:

*“Min go lo Şvano kerî xwe bar ke
Lo Şvano kûzî xwe tiji avê sar ke
Min go bane kûçikî belek ke
Li dawîya malan li min gudar ke
De here lo lo, lo Şvano
Sal biçûko, dil nizano
De here lo lo, lo Şvano
Canê Cemikê bi qurbano”*

Germa havînê diqijilîne. Îdî bi nîvro pez dihat ser malê, şîrê pezê zozanê xweş e, ji bo ku pez bidoşin, pez didan bêriyê, mêran serî pêz digirtin, jinan jî didotin. Her ku mî tê dotin gan/guhan jî sivik dibûn.

Şivan li pê bêriyê dawestiyê, serê pêz digirê, Cemik û diya wê jî didoşin.

Şivan li ber tav û tîna rojê tiji xwi / xwê bûye. Şivên serê miyê girtiye Cemik jî didoşe, şîr dikete helkeyê bi dengê xweşik, Cemikê heniya xwe bi ganê miyê / guhanê miyê helpisart / sipart û di dilê xwe de dîsa dest bi klamê kir:

*“Şivan dameste li pê bêriyê
Lo lo li min megire vê miyê
Were rûne li vê siyê
Ma neçilken çilke xwiye
Here lo lo, lo Şvano
Sal biçûko, dil nizano
De here lo lo, lo Şvano
Canê Cemikê bi qurbano”*

Diya Cemikê bang kir “Bese keçê, bese! Te ganê miyê ziwa kirin, ti şîr nayê, hîn çi didoşî”.

Cemik ji xwe derbas bûye, ne şîr, ne helke nedîtibû.

Bêrî, şîr dotin bi dawî bû. Cemikê helkeya şîr bir aşxanê, li wir di parzingê re derbas kir û parizand.

Li germa havînê aşxane hênik bû, pencereya xwe li barêz/bakûr bû, bayekê xweş û hênik tê re dihat, Cemikê heniya xwe da ber pencerê li der nêrî, Şivan pez kom dikir, ji xwiye ew şil bûye, kincên wî gişk

qelêr bûne. Cemikê kesereke kûr kişand, strand:

*“Pezê şivên pezekî çe têr e.
Min go yaqa Şivên gî qelêr e.
Bi şev bişum avê sar e.
Bi ro bişum e bènê bi yar e.
De here lo lo, lo Şvano
Sal biçûko, dil nizano
De here lo lo, lo Şvano
Canê Cemikê bi qurbano.”*

Diya Cemikê kete hundir, go: “Dengê te çiqes xweş e, keçê! Ew klama kê ye?”

Cemikê biska porê xwe guvişand, go: “Qet, min ji xwe re pile, pile.”

Cemikê zanî ku îdî ew ji ber eşqa xwe bûye klambêj. Ber êvarê Cemik û hevalên wê çûn ser avê. Li wir erx, bîr hene. Keçikan li wir lingê xwe dikirin avê, sohbet dikirin, dilîstin. Hîn ku êvar nehatiye keçikan gotin: “Bese em herin”. Xwe dan hêla hev hêdî hêdî diçûn. Cemikê dît ku li dûr keriyek berve avê tê, wê di pîrbûna pêz, şikla pêz re zanî ku pezê wan e. Her kerî hîn ku nehatiye ser malê, berê diçû ser avê, av vedixwar û jê bi şûn de dihat ser malê. Cemikê xwe giran kir, li paşîya hevalên xwe ma, bi hevalên xwe re go: “Hûn

herin, ez ê ji xwe re hêdî hêdî bi tenê werim.” Hevalan jê tiştek fam nekirin, îsrar jî nekirin û çûn, wenda bûn.

Cemik vegeriya, hat ser bîrê. Li benda Şivên dawestî. Ne şivanekî din, ne keriyekî din, ne jî kesekî din hebû.

Şivên ferq kir ku li ser bîrê keçikek bi tenê dawestîye. Pez li ser avê civiya av vedixwar. Şivan berve bîrê çû, çi ye, kî ye meraq kir. Nêzîkê bû, dît ku Cemik e.

Şivên cênika xwe xurand, hinek bi meraq, hinek bi fêdî got; “Dotmam çi bû? Li vir çi dikî? Li benda kê yî?”

Cemikê bi kenekî bi dizkî lê, ji xwe bawer, go: “Ez li benda te bûm.”

Evînî eger evîn e, di nav de cesaret jî heye, ew bêcesaret nabe. Ji dilê Cemikê her dem, her wext wek dilopên baranê klam jê dibarine, ew ê çima evîna xwe veşêre! Nêzîkê Şivên bû, go: “Tu li gundê xwe zewicî yî? Yan jî dergîst / destgirtiya te heye? Her çiqes ku salên te biçûk xuya bibin jî, min meraq kir.”

Şivan: “Na, dotmam. Ez nezewicî me, dergîsta min jî tune ye.”

Cemik: “Mîna min î.”

Şivan bi lez rabû berve pêz çû, Cemikê zanî ku ew fêdî dike.

Cemikê şara xwe ji serê xwe xist. Bisk bi ser çavê wê de hatibû, bi wî awayê çû hêla Şivan, go: “Ji roka pêşiyê de te eşqek li min peyda kir. Çend malan ez xwestim xwîna min nekelî ser. Tu bi min qayîl nabî?”

Cemik bi biska ku bi ser çêv de hatî dilîst. Şivên li por, li biska Cemikê nêrî, dilê wî de agir û pêt çêbû, lê wî bi xuya kirin neda, go: “Ez şivan im, tu keçika axa yî dotmam!” Pê re serê xwe kir ber xwe, go: “Çiqes germ e!” Cemikê ji xwe bêxeber, bi însiyakekê, moriya îşligê xwe yek vekir, go “Erê pir germ e.” Şivên serê xwe heyne, qefesa wê ya spî, kokên pêşîrên wê yên teze mîna ku li benda yekî bin dawestî bûn. Şivan dîsa serê xwe kir ber xwe, bi lez rabû, go: “Wext jî dereng bûye, ez pêz tope ser hev bikim.”

Cemik: “Erê, dereng e, ez jî herim. Bi xatirê te!”

Şivan: “Oxir be dotmam.”

Cemikê dev da zozanê, çû. Bi ser vê dîmen û demê de ew hîn pir sivik bû, evîna xwe ya Şivên ji wî re aşkere kiribû. Jê bi şûn de wê jî nedizanî çi bibe. Li esman nêrî, çiqes fireh bû. Evîna wê jî mîna esman bêdawî bû, lê difirî, li nav firehî û şînayiya esman wenda

dibû. Ji ber ku ew bitenê ye, bi dengê bilind dîsa destpê kir:

*“Şivan tu hatî ser bîre te deng nekir
Min sîng berê xwe li ber te vekir
Te şa nekir, li min mes nekir
Cute memike min ges nekir
De here lo lo, lo Şvano
Sal biçûko, dil nizano
De here lo lo, lo Şvano
Canê Cemikê bi qurbano”*

Cemik hate mal, êvar bû. Pez jî hate ser malê. Şivan û bavê Cemikê bi hev re deng dikirin, vê carê hinek dirêj ajot deng kirina wan.

Li şîva êvarê, li ser sifre axa go “Şivanê me yê here, dest berde ji kar, heta heftekî.”

Aveke sar bi canê Cemikê de hat, Cemikê fam kir çima dihere, go: “Çima bavo?”

Bavê go: “Ez nizamim çima ye, şivanekî weha pak, jîr ez nabînim.”

Nan xwarina wan bidawî bû, diya Cemikê go: “Cemik tu sifre berhevke ez ê herim ba Şivên, pê re deng bikim.”

Diya Cemikê bi xebereke xweş hat, go: “Min Şivan îqna kir, heta şeş mehan nare.”

Cemik û bavê wê pir kêfxweş bûn. Dem dema raketinê bû,

Cemik berî ku têkeve ciyê xwe di pencereya xwe re li pencereya Şivên nêrî, di dilê xwe de go: “Tu çima ji eşqa min tirsîyî Şivan, çima!”

Ji ber ku Şivan şeş meh din bime Cemik dîsa jî xweş raket. Vê carê li berbangê Cemik bi dengê zengilan ji xew ranebû, dema ku ew şiyar bû pez, Şivan ji zû va çûye qir. Çû li ser neqewê dawestî, neqewa ku li hêla malê. Li wir li dûr nêrî, çavên xwe li dûr gerandin, ne pez, ne jî Şivan xuya dikir, destê xwe da bin guhê xwe destpê kir:

*“Min go seda rawûm vi qir ketim.
Gundo ez vi pê eşqa Şivên ketim.
Gotin Şivan î
ji mala bavî te re şeş meh din bime
Şevka du bişev têr raketim
De here lo lo, lo Şvano
Sal biçûko, dil nizano
De here lo lo, lo Şvano
Canê Cemikê bi qurbano”*

Wê rokê heval hatin ba Cemikê gotin em herin qirşa. Keçik ji mal dûr diketin, qirş berhev dikirin û dikirin şijing. Cemik jî çû. Ji mal dûr ketin, qirş berhev dikirin. Nêzike keriyekî bûn. Pezê malê Cemikê bû. Pez xweş diçere, Şivan li kêleka pêz, li siya giyayekî bilind raketîye. Cemikê bi hevalên xwe re

go: “Werin em ji vir dûr bibin, pez û şivên eciz nekin”.

Ji wir çûn. Wekî her tim, keçikan ji xwe re yek bi yek, dor bi dor klam digotin, diçûn. Dor dora Cemikê bû, Cemikê heyne zirêve / strand:

*“Haye şivan haye, şivan haye
Peze xwe diçere li nav gîl giya ye
Şivan di xew da ma ye
Ramekin î westiya ye
De here lo lo, lo Şvano
Sal biçûko, dil nizano
De here lo lo, lo Şvano
Canê Cemikê bi qurbano”*

Hevalên Cemikê şaş û mat man, li devê wê dinêrîn, guhdarî dikirin. Cemikê dewam kir:

*“Weng e Şivan weng e,
Şivan weng e
Gîl giya li dor te reng bi reng e
Klama eşqa min
çima bi diskî vêdeng e
Ro çû ava pîr dereng e
De here lo lo, lo Şvano
Sal biçûko, dil nizano
De here lo lo, lo Şvano
Canê Cemikê bi qurbano”*

Keçikan her tişt fam kir. Vege-riyan mal.

Dora din a ro ji sibehê de kete nav xelkê zozanê, belav bû, gotin “Dilê Cemikê di şivên de ye, aşiq e, evîndar e. Keçika axa eşqa xwe firiye şivanê xwe.”

Zozan diçeliqî ji gili û gotinan. Diya Cemikê, bavê Cemikê û her kesî bihîst. Seda/Sibehê Cemik ji xewê şiyar bû, dît ku pez li mal e. Şivan çûye, bejna wî, awirên wî, girnîjîna wî ya bi fêdî wenda bûne. Pez bi serê xwe çû neqewa li hêla malê û bêşivan diçerîya. Cemik çû cem pez, bêtirs strand:

*“Min go peze Şivên li neqew e
Di dor ra çex diwime mîna kew e
Min go ji şivanî xwe bîtîr ti kesî
Li ser sîngî xe nakime xewê
De here lo lo, lo Şvano
Sal biçûko, dil nizano
De here lo lo, lo Şvano
Canê Cemikê bi qurbano”*

Cemikê li esman nêrî, roj dibiriqî, şewqa rojê çavên wê qemişandin, tîna rojê canê wê mist da. Evîna wê, klamên wê mîna şewq û tîna rojê, mîna ronahiya rojê bi ser hemû zozan û gundên wan deran de hat û belav bûn.

Agirê vejîne

Xizan Şîlan

keda xwêdana eniya
kedkaran
êşa kul û birînên nehatî
kewandin
sebira pelweşiyayî
kaniya bêrîkirinên
miçiqî
bêxewiya şevistanên
dilteng
xewnên mişext bûyîn
dê bibin agirê roja vejîne
xemgîniyên rojên stewr
çirûskên stêrka asîmana
xemkêş
berfînên quntara çiyayên
stûxwar
xilmaşiya tava serê sibehê
dê bibin agirê roja vejîne
xwîna ji çavên dayikan
diniqutin
hêviya salên derengmayî
tovên gulgenimên
hişk bûyînî
wêneyên albûma bîranînên
rengmirî
dê bibin agirê roja vejîne
dîwarê hestên herifî
keştiya wijdanên
serûbin bûyî
temenê

li nav bagera keservedanan
bihûrî
giyanên bedenên li ber sermayê
dicirifin
dê bibin agirê roja vejîne
mêjiyê li nav toza gumanan
kelkela eşqa di nava min de
sar bûyî
îskeîska gewriya zarokên
tî û birçî
qêrîn û hawara malbatên
ji cîhwarên xwe dûrketî
bextewariya stûnqelişî
şadiyên li quncikên تنها
sêwî mayîn
têlên tembûra dengxweş
dê bibin agirê roja vejîne
reşewrên bi hêrs mirinê
dibarînin
hesreta li xerîbistana xopan
dinale
bejna keç û bûkên bi reşgirêdanê
hatî pêçandin
kêlên goristana cangoriyên
nemir
kelemçeya zendê ramanên
qedexe
sêdarên heyama pûşt
şîretên Mîrê mîran
ên serî netewandî
dê bibin agirê roja vejîne

Jîyan jan e

Sewda dilşevitî
Evîn bîrindar
Helbest diljar e
Peyv dilşikestî ne
Di hevoka helbestê de
Cih û rêzê nagirin e
Li vî bajarî
Jîyan jan e

Hêvî bêkes
Xevn û xeyal
Bi nîvi mane
Helbest nizane
Bi kîjan peyvan
Bi kîjan zimanî
Hawar û nalînan
Binîvsîne
Li vî bajarî
Jîyan jan e

Were
Em herin zozana
Guh bidinî stranên şivana
Jîyan e
Dengê billûra wana
Bajar bihelin bi êş û jan a

Mem Xelîkan

"Hesp çêkir"

Mûlla Evîndar

Husîn xortekî 19 salî ye, li zozaneke pir xweşik e. Hespekî wî heye, ew jê pir hez dike. Seda (serê sibe) dema ku Husîn ji xewê şiyar dibe berê her tiştî hespê xwe av dide, gil û giyayê ku ji nav zeviyan berhev kirî dide ber.

Rokê Husîn dîsa ji xew radibe, dihere ku hespê xwe av, gil û giya bidê, vê carê hespê xwe nabîne, ew dibe pariyek nan.

Li nav zozanê gom bi gom, xanî bi xanî, gav bi gav lêdigere lê nabîne.

Hinek ji zozana wan dût zozaneke din hebû, li germa havînê Husîn dev da wir, peya kete rê, ku li wir jî li hespê xwe bigere.

Dema ku ew tê wê derê, li perê zozanê li siya xaniyekî hespê xwe dibîne. Pir kêfxweş dibe.

Husîn nêzike siya xêni dibe, li hundirê xêni li ber pencere keçikekê dibîne. Keçikê li derva dinêrî, li keskahiya mêrga zozanê, li şînayiya esman û li hesp. Li salên Husîn bû, navê xwe Berîvan bû. Çavên Bêrîvanê ji xwe bêxeber li çavên Husîn, li bejna Husîn dikevin. Çavên Husîn jî li çavên Bêrîvanê dikevin. Bêrîvan fedî dike, bilez ji

ber pencere dihere. Husîn li hespê xwe siwar dibe û dihere.

Çavên Bêrîvanê, awirên wê her wext li ber wî bûn.

Dora din a rojê Husîn seda ji xewê radibe, dîsa hespê xwe nabîne. Vê carê ew rehet e, kelecana, teleşe tune ye, ji nanê xuriniyê şun de radibe derdikeve ku li hespê xwe bigere.

Vê carê ew ne li nav zozanê, ne jî li mêrga derdora zozanê li hesp digere, ew dîrekt ber bi zozana din, ber bi zozana Bêrîvanê dihere. Li rê di serê wî de çav û awirên Bêrîvanê.

Li ser riya wî çemekê zirav û biçûk hebû, li ava çem destên xwe, ruyên xwe dişo. Di ava zelal de bejna wî, serçavên wî xuya dibû, Husîn yekî por dirêj bû, li ber ava zelal bi destê xwe perçema xwe şe dike, bis-ka ku ji por dewistî dûz dike. Wî li çem ti cara weha nekiribû.

Husîn tê zozana Bêrîvanê. Dibîne ku hesp dîsa hatiye siya xaniyê Bêrîvanê. Vê carê dibîne ku gil û giyayê rengîn li ber hesp e û hesp dixwe. Bêrîvanê jî nizanî çima ye, vê carê dema ku hesp dît gil û giya dabû ber.

Husîn vê carê Bêrîvanê nabîne. Li hespê xwe siwar dibe û di ber mala Bêrîvanê re hêdî hêdî dihere. Ew dibîne ku xaltiyek li ber malê heriyê çê dike, dibê "Xaltî li qûsûra min mêze mekin, hespê min heta vê derê hatiye û li siya xaniyê we mexel bûye, ez hatim ku bibim".

Xaltî dibê "Erê kurê min, duh jî li vir bû, heywan e, ne sûcek e".

Husîn dibê "Xaltî ez tî bûm, avake sar heye?".

Xaltî bang dike "Bêrîvan avake sar ji kûp bine, rêwiyek hatiye ber derê me!"

Bêrîvan tasek av tîne, dibîne ku dîsa ew xorta ye, serê xwe dike ber xwe, di bin çavan re lêdinêre, Husîn jî di bin çavan re li wê dinêre.

Tasa avê dirêje Husîn dike, Husîn ji ser hesp xwar va tê, tasa avê ji dest Bêrîvanê digire. Bêrîvan li benda tasê li pey dadiweste. Edet weha bû, heta ku mîvan avê yan jî dew bi vexwarinê xelas dike, li bendê dawestîna hurmet e.

Husîn ji hêlekê de av vedixwar, ji hêlekê de jî di bin çavan re li Bêrîvanê dinêrî. Ava ku Husîn vedixwarî difire keziyê, bi hêrs dikuxe.

Dengê Xaltiyê tê: "Helal, helal".

Dema ku tiştê difire keziyê weha digotin.

Husîn avê bi dawî dike, çavên xwe dike çavên Bêrîvanê û tasê dide wê, dibê: "Spas dotmam".

Bêrîvanê serê di ber de, dibê: "Efîyet be pismam".

Husîn dihere mala xwe.

Bejna Bêrîvanê, çavên Bêrîvanê, awirên wê her wext di serê wî de bûn, wan agirek li dilê Husîn dadan.

Li roja sisiya dîsa hesp tunebû û dîsa li siya mala Bêrîvanê bû. Bêrîvanê dîsa gil û giyaşê rengîn dabû ber hesp, vê carê av jî dabû ber.

Çend roj, çend hefte derbas dibin, çûna hesp a siya mala Bêrîvanê jî pir dibû.

Bi vî awayî Husîn û Bêrîvanê hev rind nas kirin, dilê xwe dikevin hev, ji hev hez dikin.

Dî û bavê Husîn, Bêrîvanê ji Husîn re dixwazin. Mezinên wan dibê "qeder e ew" û ji bo zewacê nîşana wan dikin.

Edet e, dema ku yek nîşana xwe, zewaca xwe dike, ji vir, ji wir de pirs dikin dibê "Kê ew îşê xêre kir?", "Ew zewaca bi destê kê bû?", "Kê navbera wan kir?", "Kê ew çêkir?"

Husîn û Bêrîvan dibê:

"Hesp çêkir".

Ji bo bîranîna komkujîya Halepçê

Geli min nasekinînê ew birîna Halepçê
Ne efsanek e, ne jî çirokek
Agirekî venamir e
Dişewite, dipite, di dilê perçem perçem da
Bihara sala heştî heştan bû
Di erdê da giya, hêşin hêşin dipişikiya
Pelçûma darên hinara, erd dixemilandin
Ji aliyeki, li aliyeki civika stran dibijandin
Hesp tê da çargav dimeşîyan
Û bihar bi erdê ra dikeniya li Halepçê
Ji nişkava da bêhemd terpilî hespê min
Ez ketim ber siya ewrên sor
Paşê jî bayekî asi û xayîn hat
Ber bahî bêketin defter û pirtikên zarokan
Meşîn zarok, ber bihna sêwa
Qirîyan, naliyan û gotin xwe megîne dayikê
Çavên me dişewitin
Nefese me teng dibe
Cigera me tê girtin
Û bedenê xwe avêtin nav ava sar
Şewitî bedenên wan û bûn xalî
Avêtin xalîya wan, deştên dur
Bila carek din hêşin nebin
Ah ew gelî min nasekinînê ew birîna Halepçê
Ne efsanek e, ne jî çirokek
Agirekî venamir e
Dişewite, dipite, di dilê perçem perçem da

İbrahim Korkmaz

Pêkenok

Hızır Akbina

Hevalên bêja, pêkenokên me di navberê civatê de mane Tu kesî ewna berhev nekirine, tesnîf nekirine Eger tiştêkî veng bikirina kê dizanî ka çend Nasreddin Xoce û Têmelê me hebûn Belkî jî, pêkenokên me jî çûn tev li yên Nasreddin Xoce û Têmel bûn, li ser hesawî wan tîn gotin Wê demê, tu kesên me mîna Nasreddin Xoce û Têmel nehatin bellikirin Halbûkî, li nav gundekî çexbe, merî bi spontanî rastê kê were yê heft pêkenokan binivîsîne.

- Ez rojekê çûm gund, zîyareta Etikê. – Lê em ê niha çir bikinî?
- Eta min Gula Xêlîl hat em rûniştin. – Pere li ba te hene xerê, jê ra bişîninî.
- Torinê xwe Zafer jê re got: – Ez nadim perê kefenê min in, tu nabinî em gîyê bi pîcama hatinî.
- Etê dibêne ku Gula Xêlîl miriye. – Etê tu li wir herî bazarê, tu li ku xerçkî? Bîne pera bi xoce de, ma bi-de dêna.
- Etik çexê bûke bû. – Ez nadim, hûn gî çirbûna, ez jî wer bim.
- Fûnda yawrim, em seda tev li hev ranebûnî? Bûkê got: – De etê tu dizanî!
- Ji wan pirske. Zafer got: Paşê, etê kesereka kûr kişand. Çû çikinek pere anî, me perê av û eletîrkê jê heyman û dan dêna. Xoce got;
- Tu ji rabûnê bi şunda mirî. Etê veng li wan mezkir. – Etê, rabe ser-çavên xwe bişo, tişt bi we nat, eletîrk birîbûn, ez hatim perê we heynim.
- Lê hûn jî li virin! Zafer got: – Niha em namirîninî?
- Tu çûyî ketî bin metîla xwe, heta ku mêrik! te bibine em gîştik kom-kirinî anîn! – Na na metirse.
- Wax li minê, em ê niha çir bikinî? Etê tizbiya xwe avêt suh xwe, çû ser nimejê.
- Etê, ez bi tiştêkî naşewtime, lê gundîya du me da gotinê ku, dendar çû! Etê denê çî yê? Min nimeja xwe kir, rojîya xwe gî girt.
- Na na, ne denê weng e! Ji bo wê haqî te li ser wan da here, tu dendar nabî. Ew denê av û ya eletîrkê.

Zûda ye ku ez î ji sitila şîra ja-
ponîyê ku bi navî Haîku ye haz-
dikime û li ser kar dikime. Form û
navaroka Haiku hîtebacan û ruhî
min dike.

Bi kurmancî dibêjên ”ê qutê
xweş e”. Ez jî ji gotin, ditîn û ji
fîkrên kin haz dikim. Qisên dirêj
piştî demekê tamsarkî dibin û zorê
didin hafîza merîya.

Ez jî şorê dirêj nekim û hîng
ku ji tîrêjê derneketime werim ser
êsasîyê.

Haiku mana xwe bi kurdî rêzên
kêfxweş in. Haiku qut in lê manê
wanan kur in. Haiku kaîde û
kuralên xwe hene. Ji sê rezan pêk
tên û kîteyê wê 5-7-5.

Navarokê xwe;

Demsal û xweza ye.

Dem in

Buyêrên li ber cavan dibine

Lîstika zêkayê

Hîsên dil û mêjo ne.

Prensibên Haîku;

Rêzên Haîku xwe dubara nekin.

Herdu rêzên peşîyê peyvendiyan

xwe bi hevdu ra hene lê yê sisîya ne
pewîste ku peyvendiya xwe bi her-
du yên din re hebe.

Îro prênsîp, navarok û formê
Haîku gelek hatine guherandin.

Edî Haîku serbest tîn nivîsandin
lê, sê rêzên wê wek berê ne. Kîte
him qut him direj tîn nivîsandin.

Min xwe ji kêtiyê Haîku azad
kir lê li ber xwe didime ku sadi-
ka Haîkuyê klasik biminîm. Lê
qanûna evolîsyonê heye. Dîyalêktîk
heye. Tu dezgeh, tu zindî, tu fikir,
tu tişt wek berê namê. Hertîşt tê
guherandin.

Min Haîku ji xwe kirin şewq û
xezîne.

Min helbestên xwe yên kin navê
QUTO lêna.

Helbestvanê sitîla haîkuyî bi nav
û deng Matsua Basho ye. Bi Forma
haiku şîr nivîsandin wî cemerî dest
pêkirîye.

Helbesta xwe yê terî navdar ev e;

hawiz

beg

culp

Quto

baran barî
xêni dilop kir
şip şip

rojê herdem
bi tene ye
germ û ronî

sîhên kin
rîyên dirêj
zevîyên zer

bayî li friskîyê texê
ziravekî kur
legleg firî

rojê li ber ava ye
dengê kilamekê i tê
refek gogircîn firîya

li ser zimanî germ
dem dirêj bû
stêrkek helîya

şerabê kîtêb
bê zehmet vekir
leylanakê bê dawî

kecika bi kezî
gulîyên xwe yên kej
da ber bayî berbangê

derî vebû
hewa teze keta hundir
mêşan ruyên xwe guherandin

Seyfî Dogan

Mon amour Xelika

mon amour

xelika

mere tu dere bendi min bipê
ma roj malê germ û agir jî ronî bike
warên tarî vemrîne
ez î tême
em ê xevnên xwe teze kin
serkot hêstirkan temaşa kin
pêxas axê ramûsin
em ê tamê ji baxşên jîyanê derxin
û bibêjin mala te ava be
mon amour

xelika

mere tu dere
ez î bi te fireh û dilxweş dibime
li ba te mejoyî min î pêl û pêl gulan vedike
û pêtiyen serî minê şên dibin
bi te can û ruhi min î li deşt û banîya digere
û têsêlîya pêyda dike
mon amour

xelika

mere tu dera ez qurban
bendi min bipê

Seyfî Dogan

Îsak

Seyfî Dogan

îsak îsak rakeve rakeve
kerîye xwe yî mezman
berve fêzê morik di rezê ke
li bewrerî fêzê mexel ke
ji xwe re li hemê mûskê xe
barî kerê xwe bêwrîne
kilavî xwe li ser axê nerm rêxa
semerî kerê ji xwe re bi balgike
îsak îsak rakeve rakeve
bizbênê xwe qut girêde
şev yek e diz hezar e
dêlegurê biharê êy har e
îsak îsak rakeve rakeve
tu heseba meke
ji xwe re hêstirkan bêmjêre
û ezmên temaşake
îsak îsak rakeve rakeve

AGAHDARYEKE GIRÎNG

Em dixwazin di her hejmareke xwe de, ji cil û bergên kurdên Anatoliya Navîn wêneyekî kevn di **Bîrnebûnê** de biweşînin. Bi vî awayî em ê hem bi tevgirêdana kurdên Anatoliya Navîn bizanin, hem jî em ê hay jê hebin ku kincên wan ên berê bi çi awayî ne.

Bi rîca û bi kêfxweşî em bi hemû kurdên Anatoliyê didin zanîn ku: wêneyên kesên ji malbatê (jin-mêr), bi kinc û tevgirêdanên kurmanciyê li ba we hebin, ji kerema xwe ji me re kopiyekê bi rê bikin. Bi vê yekê em ê bi dewlemediya tevgirêdana xwe bizanin û em ê wan kesan careke din bi bîr bînin.

Redaksiyon

Çend peyv û gotinên me

- 1 -

Mehtab Îdelî

A

Açki/î: ronahî, ronî (aydınlık)

Al: kabûs, mêrdezime, pûç bûn (kabus, karabasan)

Alos/Alosî: çaplûs, şelaf/xweşekî, şelafî (yağcı, yağcılık)

An: dapîr (baba anne, anne anne)

Anadut: melêv (yaba)

Ara bûyîn: ewiqîn, gêzirîn, dereng bûn((oyalanmak)

Aravtin: palavtin, parzûn kirin (süzme, süzmek)

Areng kirin: boyax kirin (boya ile süslemek)

Areng: boyax (ji bo pêz) (koyunlara sürülen boya)

Arkilandin: mijûlkin, ewiqandin (meşgul etmek, oyalanmak)

Asrî/Asirî/Esirî/Esirî: civak/bilind-êmeye, kibar, modern, hevdem (sosyetik, kibar, modern, çağdaş)

Asûn/Hesin: hesinekî bi taybetî yê ku ji bo agir vêxistinê (pîşo ve çakmak taşı ile birlikte ateş yakmak için kullanılan demir/çelik parçası)

Aşne: Xeber lê hebûn (haberi olmak, haberdar olmak)

Atik, Anik, Ayik: dê, dayik, dayektî, dêyatî (anne)

Ava malkî: ava sar û germ (ılık su)

Ava şêling: şêlavk (bulanık su)

Awnî/Awênî: teselî kirin, semax kirin, tav dan (teselli etmek)

Axz/Axiz: alî, hêl, layen (taraf, yan)

Azci: mêvanên ji bo serxwaşîyê tîn malê şînê (başağılığına gelen misafir)

B

Bades kirin: bi cencere (moşe) di ser genim an jî ceh re diçe, ji bo libên genim ji pûşê wê derkevin. (düvenle sapla taneyi birbirinden ayırma işlemi)

Bajar 1): şehir.

Bajar 2): bazar, bazar kirin (yıllık, yada nişan ve düğünler için yapılan toplu kılık kıyafet alışverişi)

Bapsîg: bablîsok (bora, kuvvetli fırtına)

Batik: hesk (kepçe)

Bazara/Bizarê wê/wî/wan/flankasî: kawdî wê/wî/wan/flankasî, wekî wî/wê/
wan got (onun dediği gibi, onun diliyle)

Beranê kel: beranê bi strû (boynuzlu koç)

Beranê kol: beranê bê strû (boynuzsuz koç)

Berebcî/Berbici: xêl, xêlî, berbû (gelin alayı)

Bergîn/î: pêşwazî (karşılama)

Berxa virinî: berxek (yeni doğmuş/birkaç haftalık emekleyen kuzu)

Berzaqî/Berênî: rûgirtî, bêedebî (şımarıklık)

Berve kirin: kepek derxistin bwbulxur (birşeyin kepeğini çıkartma bulgur vb.)

Bê nemaz isûrî: jê re li bahaneyan gerîn (bahane bulma, laf çevirme)

Bibarbûn: ducanî, dugîhanî (hamilelik)

Bîhngenî: bokenge (kokarca)

Bijmar/Jaj: şehê mêt, şehmar, dulge (kırkayak)

Bîlîv/bîvil: fırn, fırnik (burun delikleri)

Birek (birek pez): beşek (bir kısım, bir bölüm)

Biskbirî: beşikkertme (beşikkertme)

Bist/bust: gustîlka nîşanê (nişan yüzüğü)

Bîst/bîstkê: kurt (demake kurt) (kısa bir süre)

Bîzokî: kerihî, îkrah kirin/germxwaz, neşmî (tiksinen, usanç getiren)

Boydax: têkûz (tek başına, hiçbir şeysiz)

Bûzmecik: nîrkutik (yeni doğan aknesi)

C

Cêc kirin: serad kirin (kalburlamak)

Cîlê: di gavê de, demedem (hemen)

Cirfandin: ricifîn, lerzandin (titremek)

Cirî: qumaniye, zewade (azık; sürü sahiplerinin dönüşümlü olarak çobanın yemeğini üstlenmesi)

Cunî bûn: tirsîn (korkmak)

Cuwe/Cube: bizina nû hatî çipilandin (yeni kırpılmış keçi)

Ç

Çakar/Çeqer: şırkiyê tarî (koyu eflatun)

Çar: weba (veba hastalığı)

Çarpê çûn: li ser lepan çûn, gagolekî çûn (emeklemek)

Çavkirin 1): tişte jêhêvîkirî û jêhêvînekirî (beklenen, beklenmedik)

Çavkirin 2): payîn, li hêviyê man, li bendê man (bekleme, beklemek)

Çav qirkirin: Çav neqandin (göz kırmak)

Çelpirtik: kîper, roviyên zirav (ince bağırsak)

Çeqelme/Çeqleme: dew (ayran)

Çexbe/Çexbûn: vegeîn, doş bûn, çerixîn, zivirîn, alîn (dön, dönmek)

Çinti/Çintî/Xonte: şalwar (şalvar)

Çing: çawa, çilo, çito, çer (nasıl)

Çinî/Çenî: tîke (bir parça/bir parça et)

Çirî: hawar û gazîn (feryat ve imdat)

Çî te ketiyê: ji te re çîye (sana ne)

Çîksayî: şeva ku ezman bê ewr e (gökyüzünün bulutsuz olduğu gece)

Çîn/Çînevîz 1): pîrsgirêk (sorun, problem, mesele)

Çîn 2): nexş (nakış)

Çitlixê Şîrîn: kasnî, talîşk (hindiba)

Çolerûn/Çolik: penêrê rûn tev lê (yağ ve peynir karışımı kır/çöl yemeği)

Çortan: çirik, pilûsk (oluk)

Çuçike şevê: şevrevînk, şevşevik (yarasa)

D

Damîş dan: beyâtîn, xwe ragirtin, li ber xwe dan (dayanmak)

Danandin: dabinartin (dikmek; ağaç, bitki, direk v.s)

Dangkirin: tev hev bûne berx û mîhen/berx berdene mîhen (emmek için kuzuların topluca koyunlara/annelerine katımı)

Darmêşk: mirovê sist, himbil, laşgiran (gevşek ve hantal kişi)

Dastendin: Sekinîn, pan (durmak, beklemek)

Debax birandin: bêzar kirin, tadayî kirin, ecizandin (usandırmak, yıldırmaq, canından bezdirmek)

Dev beş kirin: ken, kenê bê xem (gamsız gülüş, hiç bir şey umursamadan gülmek)

Dev devî: ber bi (ji bo dem) (o vakite doğru)
Dev sist/Devjê: lewçe, devtejî (boşboğaz)
Devûlev gûvaştin: dev çemandin, xar kirin (ağzını bükmek)
Dew: dewê meşkê (yayık ayranı)
Dezî dil qatî: ziravikê xwe bizdî (ödü koptu)
Dêlme: êlek, çekbend (yelek)
Didan feliqî: diran weşî (dişsiz, dişi düşmüş)
Dîlîk: hûşk (yöresel kıyafetin uzun arkadan bağlanan kol kısmı)
Dîşace: girêj û pas, zerahî, girêjî (kir pas, sararmış, kirli)
Dore din re: dorti ra rojê (ertesi gün)
Dot: pûm, bûm (baykuş)
Dox: tîr (oklava)
Dûgan: gam, moşen (düven, döven)
Dul: zaro, çêl (çocuk, yavru)
Dupi: firtine, bahoz (fırtına)
Dun: don (iç yağı, kuyruk yağı, makine yağı)
Dûmişkir: dûpişik (örümcek)

E

Efsinik: qetrane rwîn (sıvı katran; hayvanlarda kurtlanmaya karşı kullanılır)
Eşohret: hetikandin (rezil etmek, küçük düşürmek)
Erfonek: (yiyecek birşeyin ağızda kolay eriyen kısmı)
Eznî: şîndar, bi şîn, reşgirêdayî (yaslı)

Ê

Êf 1) bw (Bi êf e/î): qedr, qîmet, heja (kıymet, değerli biri)
Êf 2) bw (Êfa xwe jê heyna/helna): tola xwe girt (öç/öcünü aldı)
Êvîsandin/Êvîşîn: hîn kirin, hîn bûn (öğretmek, öğrenmek)
Êvşandin: hêvişandin, gûrez, bi îdare (kayıрма, sakınma, tutumlu)

F

Feq û fecûr: sereta, qeyde, orf û adet (kural, kaide, örf adet)
Fîlîk: tiştên ji pîrçê ji bo xemilandine çedibin (kıldan yapılan süs)

Firî/Firuh: firo (ağız)

Fîrusk: fitik, fikan (ıslık)

Fîrusk lê xistin: fitik lê xistin, fikandin (ıslık çalmak)

G

Gelt: kîlim (kilim)

Gerbûn: ketin (düşmek)

Gilî/qotik: porg (kist, şiş)

Gîsk: kar, gidik (keçi yavrusu)

Givrik: maya pêênêr (peynir mayası)

Gog: girig (hamur bezesi)

Gom: evêz, bêrî, gov (ahıl)

Gozal: moxil, hêring, bêjing (kalbur)

Guhdarî/Guhdarî kirin: benda man (birini, bir şeyi beklemek)

Gumurdaq: cûrekî zengil (bir çan çeşidi)

Gurê kirin: guh dan, gotinan kirin (kulak asmak, söz dinlemek)

Gurmik: hesû, heşû (vatka)

Gûzlek (Gwîzlek): Berxe virnî, berxe berdem çêbûyî (doğum zamanından önce, erken doğan kuzu)

Gwoz: çavî, Ode, hucre (oda, göz)

H

Habûb: gûmik (parmak ucu, ucun yumuşak kısmı)

Halaç xistin: herî ji bo paqîji li mekîne xistin (yünün makineyle temizlenme işlemi)

Halpuğî: nexweşîya pişika heywanan (hayvanların ciğerinde oluşan bir tür hastalık)

Hefkin: ardê nanê sêlê (ekmek yapılırken kullanılan un)

Heftar: cinawirê efsanewî (masalardaki efsanevi canavar)

Hekat: rewş, mesele (durum, mesele)

Helebî: bêrîvan, navlêkirina ji bo jin û mêrên ku pêz baş didotin (iyi sağıcı)

Hemerî: mest (mest olmak)

Hen: hinek/kesek (birileri)

Heqîp 1): heybe

Heqîp 2): bangname (düğün hediyesi, takısı)

Heri şikinîn: herî şeripandin (açma/gevşetme amacıyla yünü sopa/tahta ile dövme/vurma)

Heşarî xwe bû: ji xwe hesî, bi xwe hat (kendine gelmek)

Hevşa/hevşî: hewş (ağıl)

Hewayê bongî: hewayê girtî, tarî (hava bulutlu, kapalı)

Heyam xweşe: hewa xweşe, bedew (hava güzel)

Heynan: hilgirtin (almak, kaldırmak)

Hêykirin: avêtin, derew avêtin (Atma, yalan söyleme)

Hilpegî: werem, jana zirav (verem)

Hinav: organên hundir (iç organlar)

Hûnijîn: hênijîn, pîrnijîn (uyuklama, uykuya dalma)

Huzb/Huzbe: kîn ajotin, rik kirin (kin gütmek, inatlaşmak, ayak diretme)

I

Imayî: korî (kör)

Imayî bûn: konebûnî (körlük)

Î

Îzbend kirin: veqatandine bizin û kavirên jar an jî çê (zayıfları ayırmak, ayıklamak)

J

Jêva: bêhat (ona öyle geldi)

Ji ênga de ket: ji hal ketin (elden ayaktan düşmek)

Ji min ber ê: min wîsa hesaband, zan kir (ben öyle zannettim)

Ji xwe ve: qestî, qestî me (sözde)

Ji xwe xweşe: rind, nazenin, bikok (güzel, alımlı, süslü)

K

Karbeşk: şekirok (topuz otu)

Kareşî: cilşo (çamaşırcı, çamaşır yıkayan)

Katkirin: gotin, bêjitin (söylemek)
 Kêlgir: bitir, pozbilind (kibirli, havalı)
 Kêm bibe: wê de, biqêşite, hilbe ji vir (defol)
 Kêmbedel: erzan (ucuz)
 Kêmî: caris, çêr, kufr (küfür)
 Kêmî kirin: carisî kirin, çêr kirin (küfür etmek)
 Kenk: êş/êşe marîpişt (omurilik ağrısı, fıtık)
 Kêşk/kêşkê hev in: mîhên ji dayikê çêbûnî (aynı anneden doğan koyunlar)
 Kevrê xîştan: kevrê hûr (ufak taş)
 Kewijîn/Pez dikewije: di germê de bêhilmayîna pez û ricifina laşê wan (aşırı sıcakta koyunların nefes nefese kalması ve bedenlerinin titremesi)
 Kezî: bêkar, bêjin, bêmer (bekar)
 Kirik: sîpe (sıpa)
 Kix: loda pisî pêz û bizina (koyun/keçi pisliğinden oluşan yığın)
 Koptîşan: hermî piçûk (armut)
 Kûçikê deliqî: kûçikê zayî (dogurmuş köpek)
 Kûçik hatin min: se bi min da hewtiyan (köpekler saldırdı)
 Kule xerab: qansêr, gireba (kanser)
 Kulfet: malbat (çekirdek aile)
 Kulke: grova herî (yün artığı, dipte kalan kirli kısım)
 Kumîn: kifkarik (trüffel)
 Kurik: zarok (çocuk)
 Kurikbûn: zaroktî (çocukluk)
 Kuz: şerbik (su testisi)
 Kûşkûr: keşkûr (tezek, kuruyan hayvan mayısı)

L

Lapçîn: botên ji çerm pozên xwe wekî laçîn çetikirinî. (bot)
 Lêbam: li ba min (bana göre)
 Lêblam/Lebalam: feqet, bi ya min (fakat, ama, kanımca)
 Lêdan: kurtûpist, galecî (dedikodu)
 Lêm: bîo, kêr, nêr (irin)
 Lepsî/Lepişî: çilmisîn (pörsüme)

Li xofa min çû: ecêb dîtin (tuhaf geldi, tuhafıma gitti).
Li şîv xwin: bi hev re şîv xwerin (birlikte yemek yemek)
Li stû niştin: êrîş, rabezîn (tecavüz etmek)
Loma: lewma (dolayısıyla, ötürü, onun için, zira)
Lorşîrîk: penêrê ji şîrê veşartî/qetî çedibê (kesilmiş süttten yapılan lor peyniri)
Lût bûn: gindirîn, gilor bûn (yuvarlanmak)

M

Mabine: eyvan (evin salonu)
Mala xwe avakir: kêf kirin, şahî kirin (keyf etmek)
Mangê bi arone: çêleka stewr (buzağı büyümuş 7-12 aylık olmuş, sütü katılmış inek)
Marşav: simkot (maşrapa)
Mazman: pezê qert û xesandî (kartlaşmış, iğdiş edilmiş erkek koyun)
Mêjîn/Mîtin: mijîn, mêhtin (emmek)
Meres: sol (ayakkabı)
Meram: gumanî, mimkûn, xalîba (muhtemel, galiba)
Merimal: xizm, lêzim, eqrebe (hısım, akraba)
Milheze: ketin xeman/endîşe kirin (kaygılanmak/endişelenmek)
Miltezîr: dema Osmanîyan de yê ku bac berhav dikir (vergi toplayan)
Mîrîstan: egzama, êzimx (egzama)
Mirûz tahlkirin: rû tîrşkirin, mirûz kirin (surat asmak)
Mişkê Kwir: mişkî kêlge (tarla faresi, köstebek)
Mit/Mot: dims (pekmez)
Mizêz: mimizokî, ne razî (razı olmayan)
Mutemîn: dadîsten (savcı)

N

Nan lexistin: nan patin, çekirin (ekmek yapmak)
Navêşî bûn/Bi xwine ketin: îshal, virik, amel (ishal)
Naxir: dewar (büyük baş, inek sürüsü)
Naxir ajitin: dewar girtin (inek gütmek)
Neçe 1): bed, çirkin, kereh, tal (çirkin)

Neçê 2): kötû, fena, değersiz, naçiz.
Nefsamir: çavtêr, kesên bi nefsa xwe karîn
Neqep: gimt, girik (tepe)
Neysiz: wajbawerî, şevreşk (doğa üstü güçler, hayalet)
Niqışîn: fık bûn, velîstin (burkulma)
Nistî: bawerîyên tew/batil (batıl inanç)
Nîvranî: nebîranî (aşermek, aş yermek)
Niza: pîrsgirêk (problem yaratma)
Nugin: nogin (düve)

O

Odaya Sêr/Ser: odaya malnivînk/siyer (yükülük odası)
Oqinti/Oxinti: bangname. (dügünlerde hediye gelen takı)
Opse: hêrg, şûv (nadas)
Om: giranî (ağırlık, ağırlık çökmesi)
Ome kê xwe da ser min/ ome xewê da ser min: giranî kê da ser min, giranî
xewê pê girt (üstüme bir ağırlık çöktü, beni uyku bastı)
Oz: dol, dolik, best (dere, küçük dere)

P

Pali/Palî: kesen ji bo palûte ten alikarîyê (imeceye katılanlar)
Payî/Payî bûn: şiyar/ şiyarî, hîşyarî (uyanık/uykudan uyanmak)
pêçikê: gavek (kısa bir süre, azıcık)
Pêlva: virda da (ji duh vir da) (dan beri)
Pişkul: kixê, eyê pêz û bizina (dışkı, küçük yuvarlak koyun/keçi dışkısı)
Pît bûn 1): pît (güçlü, kuvvetli, dayanıklı, sağlam, berk, mazbut, sıkı, dinç)
Pît/Pît bûn 2): lezgîn, bihêz bûn (hızlı olmak)
Pûng: nane, tihtavik, pûjan (nane)
Pûr: xalî bi kilsîn (kireçli toprak)

Q

Qaîle kişandin: endîşe kirin (endişelemek)
Qableme: wisa pir, hine, bêbîr (öylesine bilinç dışı)

Qalî bûn: ecibandin (beğenmek)
Qê/Qey: her hal (herhal, sanki)
Qelvandin 1): rastî hev hatin (karşılaşmak)
Qelvandin 2): tevlihev kirin (birbirine karıştırmak)
Qelvandin 3): li hev ketin, li hev qelibîn (çarpmak)
Qelav: dewlemend (zengin)
Qeremet/Qêwet: îftira, buhtan (iftira)
Qeyd û qomat: amadeyî, tedarîk (hazırlamak)
Qinev: çûreyeke bend, ta (sıtma)
Qiran: perok, şoba (salgın)
Qirmit: dermankarî (pansuman)
Qirnaş: qirnî (kene, koyun kenesi)
Qiw: kêf xwastin (keyfinin, canının istemesi)
Qizik: heramsîker, lîstik xirok (oyun bozma)
Qizik kirin: heramsî kirin, peşk lê xistin (oyunbozanlık etmek)
Qoç kirin: qoçandin (yeni doğan kuzu veya buzağıyı insan eliyle emzirme)
Qolît: hewşe berx û karan (üstü kamış, hasır, çalı-çırpıyla örtülü kuzu ve oğlak ahılı)
Qonc: şan, milpîl (omuz)
Qotik 1): bihtengî, tengasî, derd (dert, sıkıntı)
Qotik 2): nexweşî xerab (kıran, ölet, kırgın)
Qozî: durum, qot, balîloçk (dürüm)
Qulunç: das, kasok, şalok (orak)
Qurk/Qurqe: kurt (kuluçka)
Qusis: yê ku mûye pêz dibire, pezbir (koyun kırpan)

R

Raserdan: qewirandin, hatin fetilandin (kovalamak, kovalanmak)
Rucû: hêvî (umud etmek, birşeyler beklemek)
Rusûm: kevneşopî, tore (gelenek görenek)
Ro: roj, ro, lehî (gündüz, gün, sel)

S

Safilcan: zatûre (zatûre)

Sebê/Sewa: ji bo (için,... o için)

Senc: kom bûn, li hev gihiştin (toplanmak)

Serçin: penîrê teze, jajî (taze peynir)

Sîlka: sing (kazık)

Sîngselek: qertel (kartal)

Sipîk: avaspî (gözde beyaz su hastalığı, leukema)

Stam: perok (salgın)

Stû herrin: histu direj (uzun boyunlu)

Surî: sûcdarî, sitem (suçlama, sitem)

Sûhva hatin: xeyîdîn, sih/suh ketin (küsmek)

Ş

Şare: zêmarbêj (ağıt yakan)

Şehîn: şihîn (kişnemek)

Şek (dilê kê xwe şek girti): evîna giran (kara sevda)

Şelmaq: sîle, şeqam (tokat)

Şelmaq kirin/lê xistin: sîle kirin, şeqam lê dan. (tokatlamak)

Şêling: şelî, şêlo/şelî bûn (bulanık)

Şelpeze: tepişkor, seqet, qop, qot, kûd (sakar, sakat)

Şeqebîşeqeyî bûn: şeqitî (parça-parça, bölük-bölük olup dağılmak)

Şerbet vexwarin: nişan kirin (nişan yapmak, nişanlanmak)

Şikin: bişku, pişku, gulpik (darê şikin dayê) (ağaçın tomurcuklanması)

Şijing: havlêk, gezik (süpürge)

Şîp: deqîq û jîr (işini hızlı yapan becerikli, aceleci)

Şîrê zêç/axin: şîrezak (hayvanların doğum sonrası ilk süt)

Şorsist/devsist: pê zimanê xwe nekarin (ağız gevşek)

Şukirin: şîyan, kanîn, şekirin (yapabilme, becerebilme)

Sûjî: jajî (peynir suyu)

Çend başî û şaşiyên

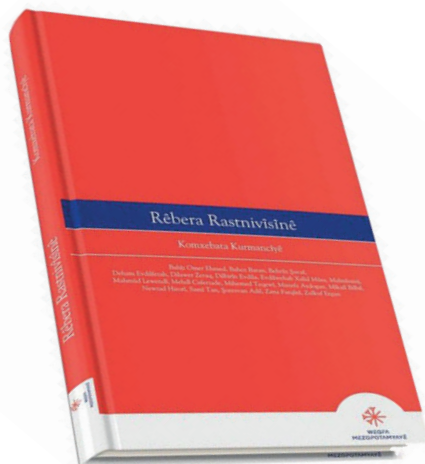
Rêbera Rastnivîsînê

Komxebata Kurmancîyê

Amed Tîgrîs

Ev çend sal in ku Weqfa Mezopotamyayê li bajarê Amedê hatiye damezrandin. Di nav xebat û projeyên weqfê de *Rêbera Rastnivîsînê Komxebata Kurmancîyê* jî hebû. Ji mêj ve ye ku endamên koma xebatê li ser *Rêbera Rastnivîsînê* ya Kurmancî dixebitîn. Çend hefte berî niha bi navê “*Rêbera Rastnivîsînê* ya Komxebata Kurmancîyê” berhemê hêja hat weşandin. Nivîskar û zimanzanên ku di vê Komxebatê de cî girtine ev in:

Bahîz Omer Ehmed, Bahoz Baran, Behrûz Şûcaî, Deham Evdîlîfetah, Dîlawer Zeraq, Dilbirîn Evdîla, Evdîlwehab Xalid Mûsa, Malmîsanîj, Mehmûd Lewendî, Mehdi Caferzade, Mehemed Teqewî, Mistefa Aydogan, Mikail Bilbil, Newzad Hirorî, Samî Tan, Şoreşvan Adil, Zana Farqînî, Zulkuf Ergun

Ev berhem encama xebateke kolektîve. Komcivînê di vê berhemê de gelek xalên rastnivîsînîyên ku heta îro aloz û tevlihev pêk dianî, yek bi yek destnîşan û zelal kirine. Ji bo xebateke weha girîng û pîroz ez bixwe destxweşî û pîrozbayê li birêveberî û xebatkarên Weqfa Mezopotamyayê û koma nivîskaran dikim. Min ji bergê pêşî heta bergê paşî bi baldarî berhemê xwend û li ser hizirîm. Bi rastî min ji xebateke weha hez kir û eciband, lê li gorî dîtina min çend şaşî û kêmasî wê jî hene. Heke em bikaribin di medyaya kurdî de, di nav nivîskar, xwendekar û xwendevanên kurdî de, li ser başî, kêmasî û şaşiyên vê

berhemê, gengeşî û analîzên xurt û berfireh bikin, dê ji bo rastnivîsa kurmancî sûd û kelkeke mezin bigehe me hemû nivîskar, xwendekar û xwendevanên kurmancî. Min li gorî zanîn û têgehiştina xwe van kêmasî û şaşiyên jêrîn di vê xebatê de dîtin.

- Navê zimanan tewandine û li dawîya navan gireka “ê/yê” bi wan ve kirine. Weke nimûne: zimanê kurmancî bûye “zimanê kurmancîyê”, zimanê tirkî bûye “zimanê tirkîyê”, zimanê almanî bûye “zimanê almanîyê,” zimanê erebî bûye “zimanê erebîyê,” zimanê farisî bûye “zimanê farisîyê”, zimanê çînî bûye “zimanê çînîyê”.... Rast e di zimanê kurmancî de tewang heye, lê di demeke dûr û dirêj de, di hinek forman de tewang rabûye.

Ziman jîndar e û her dem xwe nû dike. Xelk li hêsbûna ziman digere, ziman kurt û nû dike. Ev prensip ji bo her zimanî derbas dibe. Carnan ziman weha tê guhertin ku mirov nizane ka orîjînal wê bêjeyê çi ye û ji ku hatiye. Ango formên kevn dimirin û yên nû xwe ava dikin.

Bi sed salan in ku kurd ji zimanê xwe re kurmancî, ji yê tir-

kan re tirkî, ji yê farisan re farisî, ji yê ereban re erebî gotine û hîn îro jî rojane dibêjin. De rabe di rojekê de di şûna “kurmancî” de bêje “kurmacyê.” Fonetîka kurdî jî xerab dibe.

- Di rûpela 27an di beşa navên bajar û bajarokên Kurdistanê de, du şaşiyên tewangî hene. Hem ji aliyê tewangê û hem jî ji aliyê polîtîk û erdnîgariyê ve şaşiyên mezin in. Yek ji wan şaşıyan gotina “*bakurî*” ye. Ev gotin ji berê ve di nav gel de “*bakur*” e, ne “*bakurî*” ye. Gotina gel e û di nav milyonan de weha tê gotin.

Gelo mafê mirov heye ku ji bo tewanga herêmeke biçûk “*bakur*” bibe “*bakurî*?” Bi tenê li herêma Hekariyê dikare “*bakurî*” were gotin. Dema ez dibêjim herêma Hekariyê, Dihok û derdorê jî dikevin nava vê herêmê. Şaşıya duyem jî terma siyasî û erdnîgariyê ye. Navlêkirina “Kurdistana Bakurî, Kurdistanê Başûrî, Kurdistanê Rojhilatî û Kurdistanê Başûrê Rojavayî” ne rast e.

- Rastiya van herêman Bakurê Kurdistanê, Başûrê Kurdistanê,

Rojhilatê Kurdistanê û Başûrê Rojavayê Kurdistanê ne. Ji ber ku Kurdistan ne çar Kurdistan in, yek Kurdistan e û çar perçeyên wê hene. Her yek perçeyekê Kurdistanê ye.

- Heke ez şaş nebim cara pêşî Qanadê Kurdo gotina “*cînav*” bi kar anî bû. Piştî çend kesên rêzimanivîs “*cînavê*” kirin “*cînavk*.” Pronav jî ji aliyê Celadet Bedirxan ve hatibû bikaranîn. Di nav pêvajoyê nivîsîna 60-70 salan de gotina *cînavê* cîyê xwe girt. Gotina *cî* di orîjînalê xwe de “*cih*” e û hatiye kurt kirin. Ji Serhedê heta Amedê weke *cî* bi lêv dikin. Heremên din jî “*cih*” dibêjin. Di van çend salên dawî de hinek nivîskarên jî li gorî devoka xwe “*cînav*” weke “*cihnav*” bi kar anîn.

Ev ne rast e. Yek orîjînalê birêz Qanadê Kurdo divê neyê xerabkirin. Ya duyem, *cînav* hem gotineke kurt e û hem jî di nivîsînê de jî hêsantir û xweştir e. Wek min li jor jî destnîşan kiribû ziman her ku diçe kurt dibe, baştir, xweştir û hêsatir dibe.

- Lêkera hatinê di formê *dihên* û a *anîn* jî di formê *înan* de hatinê pejrandin. “*tê*” bûye “*dihê*,” di şuna lêkera “*anîn*” de lêkera “*înan*” bi kar anîne.

Li gorê pêşnîyaza komxebatê ji îro bi şûn ve, “*tê xwendin*” dê bibe “*dihê xwendin*”. “*tê gotin*” dê bibe “*dihê gotin*.” “*tê nivîsandin*” dê bibe “*dihê nivîsandin*...” Gelo çî pêwîst dikir ku komxebat biryareke weha bigire?

- Komxebatê bazinedaçekên duyem di rûpela 168an de weha bi sê aweyan rêz kirine:

... da, ... ra, ... va

... de, ... re, ... ve

... da, ... ra, ... ve

Bazinedaçek di rastiya xwe de ne du cure ne. Yên rêza yekem û duyem in. ... *da*, ... *ra*, ... *va* û ... *de*, ... *re*, ... *ve* ne.

Rêza sêyem ango *da*, ... *ra*, ... *ve* li hinek herêman tîn bikaranîn lê ev formeke tevlihev e.

Ka bala xwe bidinê sistemeke xwe ya taybet tune. Ya yekem “*da*, *ra* û *va*” ne û ya duyem jî “*de*, *re* û *ve*” ne. Ya sêyem ango ... *da*, ... *ra*, ... *ve* awayêke dersîstemî ye.

Bi salan e ku piraniya nivîskarên kurd awayê “... *de*, ... *re*, ... *ve*” pejirandine û bêjmar berhem dane. Sistema “... *de*, ... *re*, ... *ve*” di nivîsa kurmancî de cî girtiye. Bi dîtina min divê awayê sêyem nehata pêşnîyazkirin.

Li bajarê Giessenê danasîna romana Dr. Fikret Yildiz a bi navê

LI BENDA KESKESORÊ

Zekî Ozmen

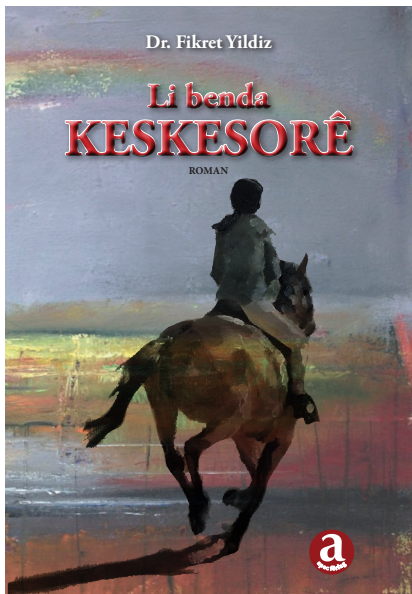

Li bajarê Giessenê, Almanyayê danasîna romana Dr. Fikret Yildiz a bi navê “*Li benda keskesorê*” hat lidarxistin. Nivîskarê pirtûkê li civîna danasînê hem hinek beşên ji romana xwe xwend û hem jî di dawiyê de romana xwe ya ku nû ji

weşanên APECê derketî ji bo beş-daran îmze kir.

Naveroka romana *Li benda keskesorê* ji çîrokeke rasteqînî pêk tê. Qehremanê çîrokê H. Osman Efendî yê kalîkê nivîskarê romanê Dr. Fikret Yildiz e ku cihekî taybet

yê wî di nava dîroka malbata wan de heye. Malbat ji gundê Mikaîla yê Polatliya Enqerê ye. Serpêhatî jî ya destpêka salên 1800an û pê de ye. Osman Efendî di ciwaniya xwe de jî gund vediqete û diçe Stenbolê. Li wir jî têkiliya wî hem bi rayedarên dewleta Osmanî û hem jî bi Mewlana Xalid re çêdibe.

Pîştî xwendina li medreseyê dibê me. Pê re jî bi keçeke ermenî ya bi navê Asparîk re dizewice. Ew piştî derdora panzdeh salan vedigere gundê xwe û destpêkê hem gundî û hem jî piraniya malbatê wî nas nakin. Ew li gund di nava demê de bi navê xwe mizgeftêkî ava dike û dibe serkêşê eşîra Mikaîla.

Serpêhatiyên di romana *Li benda keskesorê* de berê bi rêzeçîrokên

bi navê “*Sîyarê Têrika*” di kowara *Bîrnebûnê* ku kovareke taybet a kurdên Anatoliya Navîn e, hatibûn weşandin. Dr. Fikret Yildiz ev çîrokên ku pê mezin bûbû di vê romanê de kirin yek û van rojan ji Weşanên APECê derket.

Nivîskar Nuh Ateş jî ku keda wî di nivîsandina vê romanê de heye, di destpêka pirtûkê de kurtedanesînek nivîsandiye.

Nivîskarê pirtûkê di şeva danesîna romanê de destnîşan kir ku armanca wî bi vê romanê ew bû ku jiyana eşîra Mikaîla ya wê demê li Polatliya Enqerê raxîne ber çavan û bi vî awayî arşîvekê ji dîrokê re bihêle.

Navê romanê jî xwe dispêrê efsaneyê ku dema keç di bin keskesorê re derbas bibin wê bibin kur û dema kur derbas bibin wê bibin keç. Balkêş e ku ev efsane ji berê ve ne tenê di nava kurdên Anatoliya Navîn de, lê di nava piraniya kurdan de heye û heta roja îro hatiye.

Danesîna pirtûkê êvara 19ê mehê ji aliyê Komela Civata Alman û Kurd li Giessen ve hat birêxistin.

Romana *Li benda keskesorê* ji 148 rûpelan pêk tê û ji weşanên APECê ku li Stockholmê ye derket.

Wêneyên di vê nûçeyê de ji aliyê Zekî Ozmen ve hatine kişandin û ev nivîs jî ji diyarname.com ê hatîye wergirtin.

LI BENDA KESKESORÊ

Perin M. Esmeroglu

Werin em bi hev ra herin nav salên 1820– 1850. Jîyan û adetên kurdên Anatoliya Navîn, bibin mîvan û wan nas bikin. Berî 200 salan li gundê Mikaîla (Polatli) kurd çawa jîyanin, serpêhatîyên wan, orf û adetên wan.

Ew eşîr bûn, li bin kona dijîyan, serokê eşîra wan hebû, navê wî Hecî Biram beg bû. Os lawê wî bû, ji qezayeke ku bi destê dîya wî bibû, lêva wî ya jorê qelişî bû, jêra digotin Osê Sêlêv. Osê bi vê pir diêşîya. Çiqas mezin dibû problema dev û lêva wî jê re dibû astengî, vê astengîyê welê fikir ku ji nav eşîra xwe û heskirîyên xwe dûr diket.

Dilê wî ketibû Hewê, li ji ber lêva xwe ya qelişî, ji şerm û fedîya ti caran xwe nêzî wê nedikir. Hêvîyeka Osê hebû, ger di bin keskesorê re derbas bibûya daxwaza wî ew ê bihata cî. Lê nebû. Osê dîsa sêlêvî ma.

Rojekê konê xwe, malbata xwe, evîna xwe ya ku ji dûrî jê hez dikir li dû xwe hêla û çû tevî karwanê ku diçû Istenbolê bû. Serê sibehê dîya wî ferq kir ku Osê wenda ye. Pir lê gerîyan lê mixabin nedîtîn.

Osê li Istenbolê li Dergaha Mewlana Xalid digere. Li Mizgeftê

dibe mîvan û bi alîkarîya melle û xwendekarên dergahê dike. Dest bi xwendinê dike ku berê jî xwendibû û dibe hafîz. Nav û dengê wî belav dibe.

Rojekê Sultan guhdariya dengê wî dike, xeber jê re dişîne. Tirsek bi Osê digre, ji ber ku Siltan ji bo du tiştan gazî merivan dike, yan dikuje yan jî mukafat didê.

Ev dibû sebeba herî tiştê ku di jîyana xwe da dixwest, tiştê ku ji keskesorê hêvî kiribû lê nuha Sultan wê bi cih bianîya.

Istanbul bajarekî wisa reng bi reng bû ku, milletên cuda, dîn û ayinên cuda.

Ji xwe ji bo Osê tiştê herî balkêş jinên wan ên ku çarşeva reş li xwe dipêçandin, ew ne wek jinên eşîra wî bûn. Esnaf û dikandar piranî bajariyên Istenbolê bûn. Ziman tirkî û osmanî bû.

Li Çarşîya Misirê kurmanc jî hebûn, wan jî karê barkirin û hemalî dikir.

Lêva Osê baş bûbû, ji xwe nav û dengê wî jî belav bûbû. Siltan payeyek da wî û ew kir endamê encumenê muezzînên Serayê.

Osê dixwest bizewice, mala wî hebe. Xeber da melle û jê alîkarî xwest. Dest pê kir ji xwe ra li xanî gerîya. Xaniyek dît û li derî xist, xwedîyê xanî xaçperestek bû. Navê wî Kevork Altunyan bû. Osê hem ji xwe ra xanî kirrî û hem jî evîna dilê xwe dît, Asparîk; keça Kevork Altunyan.

Bi hev ra zewicîn û daweteke bi nav û deng hat çêkirin. Asparîk gava bebik anî, herdu jî mirin. Êdî tu tiştêkî ku Osê li wir bihêle namabû, evîna wî tunebû. Îstenbol jê re bûbû bajarekî xalî, bajarê tenêtiyê. Kêfa wî û maneya jîyana wî ya li vî bajarî nemabû.

Piştî 15 salan vegerîya nav eşîra xwe. Bihîst ku evîna wî hîn jî nezewicîye û li benda wî ye. Bi hev re zewicîn, zarokên wan çêbûn.

Wekî ku nivîskar jî dibêje, ev pirtûk bi devoka gundê mikaîla hatiye nivîsandin.

Serpêhatîyên eşîran û orf û adetên wan, zarokên wan çi dikin? Bi çi dilîzin, rojên xort û ciwanan çawa derbas dibe, çi karî dikin, jin rojên xwe çawa derbas dikin? Û hîn gelek tiştên din. Her tişt bi awayekî net hatiye nivîsandin.

Konên kurmancan yên havîn û

zivistanê li ku tên danîn. Mîvan li ku rûdinin. Xwarin û vexwarin bi çi awayî tên ber mîvanan. Dan û stendina di navbera eşîran de....

Istenbola 200 sal berê, jîyana Sultanên osmanîyan, zimanê tirkî ya wê demê. Jîyana kurmancan, medrese û dergahên wê demê.

Hevdîtin û hevaskirina keç û xortan û ciwanan berî zewacê. Rehetîya zewaca di navbera musulman û xaçperestan de.

Şev û meyxaneyên Istanbulê.

Bi vegera nav êlê Osê dibe merivê ku herî pêşî xanî li gundê xwe ava dike. Mizgeftan restore dike.

Paşê diçe Hecê û di vegerê de ji xwe ra du koleyan tîne. Ev yek ne bi dilê jina wî ye. Navê mêrik diguherîne dike Bîlal, nave keçikê Ataris e, naguhere ji ber ku jina wî ya berê tine bîra wî.

Osê carna bi keçikê ra dimîne. Osê berî mirina xwe kurê xwe wenda dike. Piştî mirina kurê xwe bêdengîyek dikeve nav wan. Keçika kole jî dimire. Pishtre Osê, Bîlal jî ew azad dike. Ji bo keçika kole kevirê gorê (kêl) dide çêkirin lê ji tirsra jina xwe dernaxe holê.

Pirtûkeka têr û tije, zimanekî cuda û naverokeka pir xweş.

Kitêbên kurdî yên dersê
ji weşanxaneya Apecê

<http://birnebun.eu>